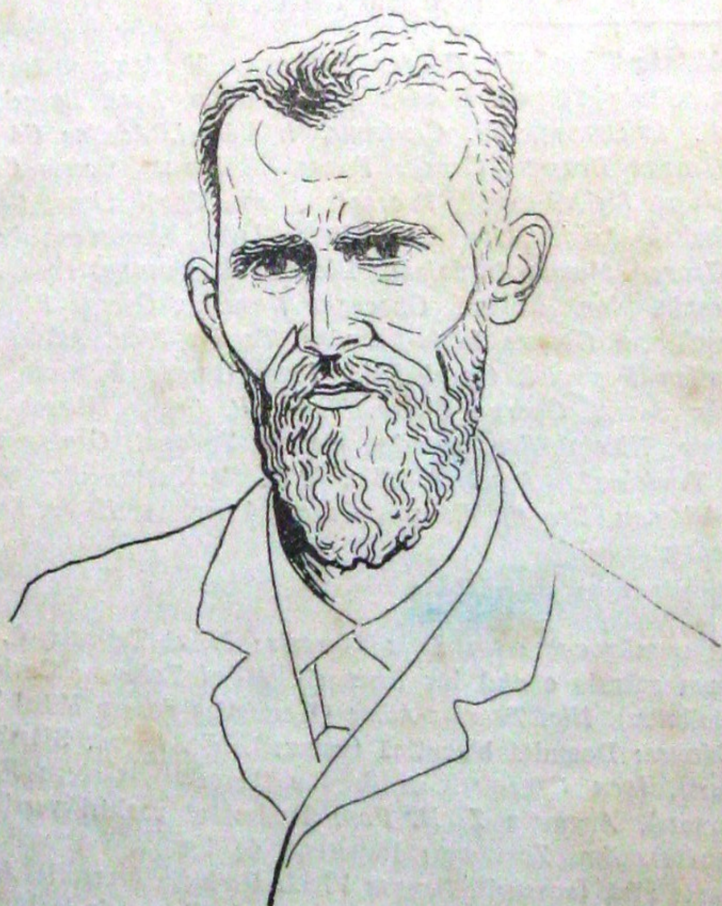
REVISTA BUCOVINEI

MIHAI TELIMAN

Anul II, No. 7 ▪ Cernăuți, Iulie 1943

Anul II, Nr. 7. Cernăuți, Iulie 1943

Revista Bucovinei

Proprietar: **Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina**

Secretari de redacție: *Traian Cantemir*, *Dragoș Vitencu*

Inreg. la Trib. C-ți în reg. publ. period. sub No. 1/1942.

Apare lunar în cel puțin 48 pagini. Redacția și Administrația: Cernăuți, Piața Unirii 3 (Palatul Național), Tel. 1512. Abonamentul: anul 500 lei, pe 6 luni 250 lei.

Mihai Teliman
(1863—1902)

MOTTO: „Și m'am întors în patrie din Saul în Paul"

Unul dintre cei mai caracteristici reprezentanți ai scrisului românesc din Bucovina. Prin militantismul său naționalist. Cu „nici 20 de primăveri", era încă un rătăcitor printre orbirile Vienei. Ne-a spus-o el însuși cum *(spunându-ne totodată povestea atâtora dintre Românii Bucovinei de ieri): «M'am dus, și capul, cu via-i memorie-mi era plin de toată istoria lumii; știam cine-i Fridric Barbarosa, cunoșteam dearostul versuri din cântecul Nibelungilor, fraze goale din mulți autori nimic-zicători*[1]*) germani, imprimate memoriei mele prin silă, cunoșteam castelele de pe malurile vechiului Rhin;... știam toate, eram cosmopolit perfect, dar nu știam cine sânt. M'am dus și m'am tot dus. Și'n Putna zăceau oasele lui Ștefan cel Mare și eu m'am dus și nu știam că zac. Și m'am dus și nu știam că coastele de oțel ale ruinei din Suceava sunt coaste românești;... m'am dus fără dragoste din țara mea și cu mai puțină geografie de cum o are puiul de vultur ce își părăsește cuibul de pe goala stâncă" (15—16)*[2]*).*

Până ce în colonia cehească dela Viena, cântecul **Kde domov moy?** *(Unde-i vatra mea?) i-a sfințit „botezul conștiinței naționale": „Și-am înviat din morți... Și m'am întors în patrie din Saul în Paul" (17).*

Și cu adevărat, — în acele „zile triste de suspicionare politică, de ură națională, intoleranță iesuitică, de servilism sca-

[1]) Cf. Germanul: „nichtssagende Autoren"!

[2]) Cităm după M. Teliman *Foiletoane*, cu prefață de G. Tofan, Suceava 1906.

vic, de închinare grețoasă față de orice codiță politică" (96) — într'o vreme când politicianii bucovineni, mai mult sau mai puțin i. r. [3]), spuneau poporului român din Bucovina „că are picioare de sticlă, și i-au dat sfatul să nu se scoale cumva din pat, că și-ar sfărma picioarele. Și poporul a crezut, s'a pus în pat, doctorii l-au acoperit frumușel, au închis obloanele, ca să nu pătrundă lumină înlăuntru, căci lumina strică, și de atunci doarme liniștit și doctorii poartă gospodăria clientului după plac» (34) — în zilele când „bărbați care ne făcură să credem că vor fi la timpul lor stejari ce-și vor bate joc de ale furtunii înfuriate zguduiri [4]), deveniră trestii de mocirlă, ce-și plecau slugarnicul cap la cea mai mică suflare a vântului (22) — profesorul Mihai Teliman, jertfindu-și situația socială gata făcută și aruncându-se în fatala [4]) vâltoare a jurnalisticii, pornește cel mai inexorabil război împotriva impilătorilor neamului românesc din Bucovina. Iar cel ce, pe rând, a fost redactor la „Gazeta Bucovinei", „Patria", „Sentinela", „Timpul", „Deșteptarea" și „Bukowinaer Journal", fu nu numai un gazetar de profesie, ci unul de convingere și de conștiință. Câtă jertfă i-a impus această radicală și definitivă zguduire a întregului său plan de viață! Jertfă chiar și atunci când bietul „redactor" trebuia să suporte cu indulgență toate aierele „șefilor" săi mai mult sau mai puțin „mari". Cu cât desgust va fi întâmpinat robustul său democratism „hlisirea cea greţos de aristocratică" (99) a mai marilor săi, fie aceștia niște „deputați cu capuri goale și emisfere pline" (51) sau alte „ființi cu suflet de reptilii" (98)!

Călcându-se pe sineși de două în picioare, a lovit îndoit de înverșunat! Își răzbuna rătăcirile din vremea când fusese un Saul și-și răzbuna amărăciunile vieții mărunte. Trăia pa-

[3]) *imperiali-regali*, deci foarte k. k. austriaci.

[4]) Topică favorită a lui Teliman. O semnalăm pentru a înlesni iden-
tificarea atâtor pagini ale lui Teliman, rămase anonime; cf.: „munții..
sărută cu ale lor vârfuri nourii călători" 44; „al florilor îmbătător mi-
ros" 46; „într'o picătură de apă se oglindește al soarelui miracol și 'n
vierme zace a creării nepătrunsă taină" 70 etc.

recă numai ca să descarce răsplătiri amare și să răzbune muțenia unui neam de iloți. Rar când exponenții politici de sub praporul negru-galben al Austriei vor mai fi avut prilejul să îngălbenească și să se 'ntunece cu mai cruntă oțerire decât atuncea când îi biciuia sarja lui Mihai Teliman. Ce era d. p. Bucovina oploșitoare a tuturor k. k. Kulturträgerilor politici sau politicianiști? Era: „stupitoarea Cislaitaniei, în care se aruncă [6]) căpițelele de țigaretă spre a nu infecta aierul altor provinți (112)". Cum trebuia să fie un reprezentant al poporului din Parlamentul Vienez? Trebuia să fie: „cel puțin un filosof de cauciuc, care să aibă unele noțiuni inconștiente despre elasticitatea frazei deșerte și despre acele elemente cari fac spinarea mai moale și gânjatecă [7])" (113). Și orice „cariatidă guvernamentală" (99) își încasa binemeritatele săgeți. Și a mai avut Teliman și meritul de a veștezi nelimitatul fetisism bucovinean față de pseudo-cultura germană, cu riscul exagerărilor chiar, exagerări cari se strecurau ușor în gluma caustică a satirei sale. Încât „Strada plăcintarilor" din Suceava e „bolocănoasă ca un hexametru din Mesiada lui Klopstock (7); „Medea" lui Grillparzer, o „clasică prostie nemțească" (149); iar artiștii pseudo-germani dela Teatrul Cernăuțean cari joacă alături de „îngeroaica" [8]) Agata Bârsescu: „Să terminăm. Bârseasca e îngeroaică, teatrul Cernăuțean o cârpitură, cum n'am văzut-o de mult mai mizerabilă. Actorilor le cad mustețele când fac declarații de amor, iar regii umblă cu săbii ce le

[6]) Intâmpinăm la Teliman nu numai cacofonia enclitică („mâneca
capotului" 7: „O ploaie... măruntică cădea" 94), ci chiar și mai procleta ca-
cofonie proclitică: „sever ca Catone" 6; „ca capra" 37).

[7]) Editorul lui Teliman, G. Tofan (36) înregistra cuvântul *gânjatec*,
merituoasă creație originală a lui Teliman (ca și d. p. specimenul
momițarnic 99) printre cuvintele lui „neestetice și neliterare"!!

[8]) Singurul calificativ *nou* pe care Teliman îl găsește pentru Agata
Bârsescu cea copleșită de atribute: „Sublima, divina, cereasca, psalmo-
diata, incomparabila, înălțătoarea, zină întrupată, virgină olimpică, gingaș
mărgăritar, fiica Romei antice, eroină ce stă cu coturnul pe Himalaia,
dulce copiliță, Troia artei, Apol în trup de femeie, perla Românismului,
polul artei, cvintesența sublimului, scurt o grozăvie de atribute" (147)

pierd. Vai de voi, rândunele nenorocite, ce vă credeți artiști. Lăsați[9]) cariera aceasta; ea e greșită[10]) pentru voi; faceți-vă diurniști sau schimbați-vă numele în Ruteni tineri; atunci veți deveni peste scurt[11]) consilieri consistoriali" (150).

Dar satira lui Teliman fu foarte vigilentă și față de cei mai colțoși antagoniști etnici ai noștri. Nota umoristică e aici și mai la largul ei: „Ușurei ca gândul unei primadone, cu un cilindru de paie pe cap, o trăistuță pe goalele umeri, se pornesc la drum spre Canaanul acesta (=Bucovina). Pelegrini de aceștia se pot vedea zilnic pe toate străzile Cernăuțului. Ei se cunosc pe portul lor galițian: **picioare și coate goale**" (103).

Și pretutindeni, alături de luptătorul Teliman, apare Teliman scriitorul, reprezentantul satirei polemice în literatura bucovineană, atât de plastic și de inventiv atunci când se ridică peste spiritul ieftin și trivial al unei mai puțin antrenante ambianțe. Siretul d. p. e, după socoteala lui Toader Șotropa („optimist și ciobotar" 11—12, și „om de încredere și de calup" 12) „cel mai vechi oraș al lumii, față cu care și piramidele din țara Faraonilor sânt copii, cari n'aveau nici unghii la degete, pe când Siretul era cărunt" (12). Deaceea, poate, acest Siret e scufundat într'o atât de adâncă adormire: „Soarele-i rotund de când îi lumea; rotund răsare și rotund se culcă. Dacă ar răsări într'o bună dimineață în patru cornuri, s'ar trezi chiar și Siretenii și ar căsca gura. Însă soarele n'o face[12]) și ei dorm sărmanii și dorm de mult" (32). Dar-mi-te plasticitatea acelui țârcovnic de paraclisier, care, în cutare „revoluție" dela Uidești, la inaugurarea unei bănci sătești, sub fâlfâirea atâtor treicoloruri valahe (agitate de neastâmpărul neuitatului nostru Grigore Filimon!...) — plasticitatea acestui „palamar" deci, care, „înarmat cu un parasol cu vârful muiat în povidlă cu prune verzi" (100), avea să-l străpungă pe însuși imperial-regalul prefect de Suceava! Ba chiar și causeria măruntă e ani-

9) Cf. germanul *verlasset*.
10) Cf. germ.: verfehlt".
11) Cf. *über Kurzem*.
12) Cf.: Die Sonne *tut* es aber nicht!

mată de spirituala vivacitate a lui Teliman: „Se stâng glumele în Bucovina. Pier văzând cu ochii, ca și Românii când se face statistică... Nu-s și pace! Și tot sânt! Sânt, dar în popor... M'am dus la Clocucica...[13]) Un singur moșneag ședea pe prispă. Avea ochi visători. Din fața lui puteai ceti mai mult decât din toate emisele[14]) consistoriale. Pățenii originale, fără fotografie. M'am așezat lângă dânsul. Luna lucia, ca 'n baladele lui Bolintineanu" (177). Și-un spirit de observație care se traduce într'o reflexie ca aceasta: „Pela băi se observă că copiii indigenilor au de obicei o față taman ca oaspeții băilor, pentrucă se uită lung la dânșii; la noi trece servilismul[15]) superiorilor din aceleași cauze asupra supușilor" (95).

Calități cari ni l-ar fi putut realiza pe un **scriitor**! Dar **scriitorul** căzuse în „ochiul de mare" al breslei gazetărești. Și cu osebită luare aminte să pătrundem într'o svâcnire de sinceritate ca aceasta, pe care, întâmplător, ne-o servește cel ce se simția și scriitor: „Iată atmosfera ce-l înconjură pe un foiletonist bucovinean! Să mai ai curaj a scrie? Pe paletă dorm atâtea colori netrezite, care, aduse la viață, ar da duh codrului din țara urșilor...; eu miracole am voit să le produc, și m'am trezit sărman, cu pânza goală..." (71—72). Și totuși, chiar așa breslaș militant politicește, cum se vedea redus, zbuciumându-se între cleștele eternelor somațiuni redacționale de a-și termina cât mai la țanc manuscrisul, Teliman mai visa și de „acea scrupulozitate, care devine datorie, îndată ce vorbești înainte a mii și mii de cetitori"! (34). Cât de crâncen trebue să se fi resimțit de această strivire a celei mai curate lamuri din ființa sa! Cât de fericite vor fi fost clipele în cari, totuși, se putea identifica cu o cât de mică părticică a scrisului său. Acestor clipe ale celui mai jertfit condeier bucovinean, ne

13) Suburbie a Cernăuțului.
14) = ordonanțele.
15) Topică inică — în loc de: *servilismul trece*. Alt criteriu pentru identificarea scrisului anonim al lui Teliman.

ispitește inima să le închinăm.. tot cuvintele **lui:** *„Un moment de fericire nu-i prea scump plătit cu o viață de amar" (32)...*

* * *

Dar acest popas Telimănean nu și-ar împlini deplinul rost dacă n'ar cuprinde și un vajnic avertisment: Că atâta scris al lui Teliman se ascunde încă în paginile anonime ale bătrânelor noastre ziare bucovinene...

Leca Morariu

CUM STĂRUE CÂNTUL LOR...

Cum stărue cântul lor de viață nouă,
de când i-am petrecut cu ochii'n rouă!

De când pornitu-s'au ursiții'n zare,
s'așeze un veac mai bun între hotare,

mai mândru-i soarele și mai aproape
de lanurile noastre și de ape...

Și cerul parcă-i mai rotund pe țară,
și grâul semne dă că vara-i vară.

In calde nopți, din liniști fac cununi
fântânilor bătrânii nuci și buni, —

și-auzi talanții boabelor cum sună
din nou'n rodirea grânelor prea bună.

De când i-am petrecut cu ochii'n rouă,
cum stărue cântul lor de viață nouă!

GEORGE Z. ANTONESCU

Cuvine-se cu adevărat

Adecă e vorba despre fondul religionar.

Spre a vorbi despre acest fond numit *al nostru*, trebue s'o fac ca și dascălul Stefan Botezat, care zicea și el „fumeea mea". Și el s'a însurat într'o etate, când omul nu știe ce face, precum nu am știut nici noi Românii ce am făcut, adoptând pentru fondul nostru românesc titlul de fond *greco-oriental* bucovinean, în loc de fond *„greco-oriental românesc al Bucovinei"*.

Săracul Botezat suferea multe din partea soției sale. Când bărbatul e bătrân și soția tânără, prin urmare cu vederi mai puțin mature, neînțelegerile sunt inevitabile. Și totuși gospodăria trebuie să meargă 'nainte. Cel puțin pentru fața lumii. Și Botezat era gospodar bun. Avea el de toate, adecă nu de toate, ci avea o bună gospodărie. Mulțime de vaci mai ales. Vacile dau lapte, dacă nu's sterpe, și la Botezat nu erau toate sterpe deodată. Cinci cel puțin dădeau lapte.

Locuința lui era în apropierea bisericii catolice. Față în față cu biserica catolică, era casa parochială a „duhovnicilor iezuiți", care după dogmele mântuitoare ale — mai știu eu ale cui — nu aveau voe să se însoare. Cine nu se însoară n'are soție; cine n'are soție, n'are cafea dimineața; cine n'are cafea, nu-i om civilizat. Și preoții iezuiți vreau să fie civilizați.

Ei știau că Botezat are vaci și au abonat laptele lor. Soția sa, o amazoană teribilă, nu se încredea nici când în servitori și servitoare. Aceste lipitori pradă munca gospodărească. Primesc bacșiș și trădează interesele casei. Casandra — acesta-i cinstitul nume al soției eroului nostru — știa bine toate acestea. Ea nu voia deci să fie „prădată" de servitorii ei. Spre a evita acest pericol, ducea laptele în persoană la d-nii duhovnici. Două oale de lapte nu-i greu de dus și nici nu-i rușine să le duci, când știi că sânt dela vacile tale. Casandra le ducea deci cu mândrie. Soțul ei sta la poartă și o aștepta. A măsura lapte la preoți iezuiți e lucru greu. Ei sânt rafinați și te trag pe sfoară, dacă nu iei sama. Nu e deci lucru de mirare, dacă bietul Bo-

tezat aștepta câte odată chiar și mai lung timp înaintea porții. — Soția ieșea în fine. — Insă tocmai asta nu-i plăcea moșneagului. Mii de idei eretice îi plesneau prin truditii creeri. Insă el era bărbat, om cu cumpăt. Tăcea, tăcea întreaga săptămână. Ce să facă un bărbat femeesc față de o soție bărbătoasă? A tăcea e lucru frumos și nu te trudește.

Dar venea Duminica.

Duminica era sărbătoare mare pentru Botezat. El adecă nu era dascăl plătit al bisericii, ci dascăl ad-honores. Privilegiul lui era să cânte: „Cuvine-se cu adevărat". Ferească-l Dumnezeu pe acela, care ar fi îndrăznit să cânte acest imn în locul lui. „Cuvine-se cu adevărat" era moștenirea lui Botezat, precum a fost moștenirea lui Rey în Cernăuți să deschidă iarmarocul. Și Botezat avea voce subțire ca salariul unui supleant.

Serviciul divin se termina. Credincioșii ieșeau din biserică, preuteasa cu două prescuri în mână, ceilalți fără nafură. Și Botezat ieșea. El ieșea și sta înaintea bisericii.

Iată că unul după altul veneau și ceilalți amici ai săi.

— „Hai prietene la un rachiu; bei mai cu drag la Stappler sau la Last?" — „Terpentin, Terpenteac, tot un fleac!" răspundea Botezat și pleca cu vr'o câți-va credincioși la pipa curgătivă.

Ce-i trebuie unui moșneag să se chirchilească. Două, trei stacane, și prepelița-i prinsă de coadă. Trăim doar în secolul nervozității. După jumătate de oră Botezat era turtă.

Grav ca un cive roman, conștient de înalta sa misiune și însemnătate își îndrepta apoi șovăitorii pași spre draga-i casă. Dar trecând pe lângă biserica catolică, îl furnica ceva. Nu era gelozie căci el cugeta matur; dar presimțea ceva. Presimțea în soția sa așa o figură femeiască à la Sudermann. Dar ce să te faci? Cum a zis la timpul său un ministru din România: „Domnilor, a amenința cu cuvinte, e ușor; a da acestor cuvinte vază prin putere, e greu, când aceasta lipsește". Și Botezat era de perfect acord cu acest ministru. Dacă ai a face cu un leu, lingușește-l; mai lesne primești dela tiran prin lingușire postulatele tale. Sclavică vorbă, însă adevărată.

Mihai Teliman Studiu

Dar durerea trebue să afle expresie. Noi Românii bucovineni sântem toţi Botezaţi. Ce nu putem ajunge prin putere, altmitrelea trebue să ajungem.

Şi venea Botezat până înaintea porţii gospodăriei sale. Aici toate durerile casnice reînviau. Şi incepea Botezat a cânta „Cuvine-se cu adevărat" după glas al optulea:

„Cuvine-se cu adevărat ca să-ţi rup picioarele ţie muiere fără de lege. Şi adevăr spun ţie, că dacă te voi vedea măsurând laptele la Iesuiţi, ceasuri trei şi jumătate, nu va rămânea coastă din tine. Aleluia, aleluia, lăudaţi pe cel ce sufere!"

Şi eşea pe vremea ceea soţia sa cu coromâsla şi-l toca şi-l băga în şopron pe timpul Iezuiţilor.

Şi la noi se întâmplă vânzare de lapte fără consimţământul lui Botezat. Şi la noi se dau din al nostru fond subvenţiuni pentru 3 ani internatului rutean, subvenţiuni pentru o progenitură, ce stă sub o conducere diametral opusă ortodoxiei; şi la noi se fac lucruri à la madame Botezat şi mare gust aş avea a le cânta cârmuitorilor un „Cuvine-se cu adevărat"; dar tac mai bine; n'avem putere brutală, avem numai drept, şi dreptul la noi — ce-i dreptul la noi? 0:0=0.

Mihai Teliman

„Jurnalistul este un harabagiu al evenimentelor zilei".

* * *

„Există trei feluri de Suceveni: Suceveni ce beau acasă, Suceveni ce beau în birturi şi, în fine, Suceveni, ce beau şi acasă şi în birturi".

* * *

„Danelo Hrabyanka era arheolog, fantast şi supleant... ...avea un piept aşa de transparent, încât se vedeau şi suspinele dintr'însul".

* * *

...o pălărie de tot simplă, adică fără fund...

M. Teliman

O amintire despre Mihai Teliman

Ceea ce vreau să povestesc s'a întâmplat în anul școlar 1895/96 în vechiul oraș bucovinean Siret. Siretul Sfintei Troițe, al Ruinei și al altor locuri, cari ne aduc aminte de gloriosul secol în care s'a întemeiat Moldova. Atunci am fost elev în clasa a treia a școalei primare de băieți, conduse de directorul Leontie cavaler de Pădure, și am avut ca învățător pe Eugen Teliman. Eram venit dela țară cu un an în urmă și mă deprinsesem cu colegii mei orășeni, neastâmpărați și gălăgioși. Mai erau vreo doi ca mine, îmbrăcați în cămașa albă a țăranilor și bondiță de miel făcută chiar în târgul nostru, unde se găseau cojocari vestiți. Se hotărîseră părinții noștri să ne facă domni și pace.

Cum s'a întâmplat, nu știu, dar încă din clasa a doua, adecă cea dintâi pe care am urmat-o la oraș, ajunsesem să fiu în fruntea colegilor.

Și așa am ajuns și „censorul" lor cu îndatorirea de a-i supraveghea in pauzele de recreație. Lucrul n'a fost ușor. Băieții făceau o larmă asurzitoare, săreau peste bănci, se vârau în ferestre, se băteau, țipau, plângeau. Aveam sentimentul că trebue să-mi fac datoria în mod conștiincios și-i notam pe o fițuică de hârtie.... dar, când se apropia momentul intrării învățătorului, unii dintre micii jidănași — căci ei formau majoritatea clasei — mă corupeau dându-mi bomboane și prăjituri, ca să-i șterg de pe lista păcătoșilor. Atunci ce să fac? Prea erau dulci prăjiturile... și nu mai pâram pe nimeni.

Eugen Teliman, învățătorul nostru, la care țineam mult, găsea clasa câteodată înnecată în praf și nerânduială.

„Cine a făcut asta?"

. . . .

„Spune cine!"

Văzând că tac, descuia sertarul, în care avea o curea scurtă.

„Adă palma!"

Inchideam ochii, strângeam buzele, întindeam palma mânei drepte și-a primeam pedeapsa de câteva lovituri destul de dureroase.

Intr'o zi, de care nu-mi aduc aminte dacă a fost de vară sau de iarnă, când ne găseam pe la mijlocul lecțiunii și mulțimea noastră așezată în ordine, fiecare la locul lui și cu cartea sub nas, era plină de atenție la bucata citită din „Deutsches Lesebuch", se deschide ușa.

Un domn înăltuț, uscățiv, cu barbă blondă, scurtă și rară, intră în clasă și se'ndreaptă cu mers liniștit, dar hotărît printre bănci spre catedră. A fost ca o arătare, căci pășea țintă înainte și ochii lui albaștri scânteiau într'o lumină ca de pe altă lume. Clasa se ridică fără poruncă în picioare, toți ochii se îndreptară spre el și-i urmară drumul. Un suflu de mister fâlfâi pe deasupra noastră.

Invățătorul se ridică de pe scaun, ne ordonă să stăm jos și făcu câțiva pași spre el. Iși deteră mâna și vorbiră câteva momente ceva cu glas redus, așa că n'am înțeles nimic. Străinul se întoarse apoi către clasă și zise cu voce limpede și plăcută:

— „Care-i Tcaciuc Nicolai?"

Stăteam pe dreapta, în banca a doua sau a treia. M'am sculat în picioare.

— „Vino 'ncoace!"

Am ieșit din bancă și m'am apropiat de catedră. Eram mic și slăbuț, mai mic decât mulți din colegii mei.

— „Urcă-te aici!" Arătă spre scaunul învățătorului. Cum să fac așa ceva? Era doar scaunul domnului învățător.

— „Nu-ți fie frică, urcă-te!" îmi spuse cu îndemn liniștit Eugen Teliman .

M'am urcat cu picioarele pe fundul rotund și stăteam pe de o parte cu frica să nu cad de pe mobila puțin solidă, iar pe de alta cu sfială de mulțimea de ochi îndreptați spre mine. Invățătorul s'a postat mai la o parte, iar domnul cel străin a pornit o cuvântare. E cu neputință să-mi aduc aminte de cuvintele cari le-a rostit cu multă căldură în voce, dar sensul lor l-am reținut. A spus cam așa:

— „Dragi copii! Il vedeți pe micul vostru coleg, îmbrăcat în cămașa țărănească și bondița de miel. E un băiat sărac dela țară, care a venit la oraș, ca să se lumineze, să învețe carte. Și nu numai atât. El este cel dintâi între voi, prin talent, sârguință și bună purtare. Voi, cari aveți fericirea de a sta mereu împreună cu părinții voștri, nu știți cât de dureroasă este despărțirea de familie. Voi, cari aveți de toate acasă, nu știți ce însemnează să stai la oameni străini în gazdă. El este în felul său un mic erou. Iubiți-l și urmați-i pilda!".

Cam aceasta a fost cuprinsul unei cuvântări mult mai lungi, care a rostit-o ca un inspirat către clasa amețită în tăcere profundă. Imi aduc bine aminte de jena ce o simțeam auzindu-mă lăudat înaintea tuturor. Imi ardeau obrajii mai mult de rușine decât de bucurie. Cuvântul „talent" nu l-am prea înțeles, de sârguința mea n'am fost de loc convins și numai buna purtare, care mi se atribuia, m'a măgulit.

A dat iarăși mâna cu Eugen Teliman, eu m'am coborît de pe scaun, mai mult zăpăcit decât fericit, clasa s'a ridicat în picioare și domnul necunoscut a ieșit cu fața iluminată, ca cea a unui sfânt cu aureolă în jurul capului.

Invățătorul a fost apoi până la sfârșitul orei neobișnuit de bun cu noi și noi de asemenea neobișnuit de liniștiți. Trecuse peste capetele noastre ceva ca un duh de sfințenie.

In pauza care a urmat am aflat dela colegi că a fost Mihai Teliman, frate sau numai rudă de aproape cu învățătorul nostru. Ce l-a îndemnat să facă acest lucru, mă întreb și astăzi, căci nu m'am putut lămuri pe deplin.

De atunci l-am mai văzut de câteva ori. Odată l-am căutat în micul restaurant Wild de lângă farmacie având să-i predau o scrisoare dela studentul Eusebie Antonovici, prin anul 1900. Avea o înfățișare ca de martir. Acum chipul lui se confundă cu altele din anii copilăriei mele și cu pitorescul aspect al vechiului oraș.

N. TCACIUC-ALBU

DOMNIȚĂ BIZANTINĂ

Cât de frumoasă ești, Domniță bizantină...
Poate in vis, poate'n vitrai de mănăstire
Ți-am mai văzut cândva zâmbirea lină
Și ochii cuvioși, — verset dintr'o Psaltire —.

In care veac ți-am modelat, odinioară, trupul,
In marmoră de Paros sau aramă
Și ți-am cules din ochi nectar, să-mi umplu stupul,
Ca să-ți plătesc apoi amară vamă?

Când ți-am mai fost stăpân și rob, odată,
De mult, sub risipirea nesfârșitor ani
Și nu ne-a mai rămas în urnă adunată
De cât foșnirea visului, ca vântul în castani?

De când te port în gând, — trofeu de aur —,
Sau masca visului străvechiu?
Ai fost cândva, de mult, coroana mea de laur,
Pentru victorii fără de perechi...

AUREL V. SANGER

SFÂRȘIT IMPROPRIU

Cândva lumina sorții bătea atât de clar
că spițele cabrate tăiau în cruci zenitul.
Surprinse'n angrenaj au șters din asfințitul
nedefinitei cete, un țărm imaginar.

Nu trupul negator de moarte, ci o tristă
schematică icoană a unicului eu
mă lămurea sporadic în voi și'n Dumnezeu
din spaima, adâncită treptat, că nu există.

NICOLAI ROȘCA

CLĂI DE FÂN

Făt-frumos cu ceata de voinici
Poposit-a, undeva, pe-aici;
Le-a văzut izvorul fețele,
Cușmele 'mpânzesc fânețele...
Caii pasc în voie pe cosire.
Pitpalacu 'ncearc 'a da de știre,
Cocoțat pe cușma lui Rădoi,
Că, din vale, car cu patru boi
S'a oprit la cușma lui Gerilă
Și, cu furca, Statu-Barba-Cot
Vrea s'o urce 'n car cu fân cu tot...

IOAN CÂRDEI

DESTIN

Stea strălucitoare
Din creștetul capului meu,
Spune-mi, cărui mare Dumnezeu
Te'nchini, de ești nemuritoare?

Ești din pământ ca și mine,
Același foc ne clocotește'n vine,
Atunci dece nu-mi este îngăduit
Să strălucesc și eu o clipă'n infinit?

Cu tristeți, înfrângeri și tăceri
Trăiesc mereu sub semnul ieri
Și rătăcit de părintească turmă
Urc singur crucea spre timpul din urmă.

GEORGE PUTNEANU

Psalmi și psaltiri versificate în Europa

O glosare la poetica Mitropolitului Dosoftei al Moldovei

Afirmația că *„Psaltirea în versuri"* (1673) n'a fost urmată, în vechea noastră cultură bisericească, de alte exemple ca nefiind canonică, este un adevăr întărit tocmai prin nefolosința lucrărilor de acest fel în ritualul ortodox. Puținele transpuneri transilvănene ulterioare oglindesc doar obișnuințe calvine și ele au fost bănuite între Români.

Rimarea psalmilor vine din Apusul protestelor religioase, care pentru originalitatea, pentru simplificarea și pentru estetizarea cultului, mai ales după ce respinseseră Vechiul-Testament, neprimind decât „vestirile" lui David, le reformaseră și muzica prin armonii proprii. In noile capiști fără înconjurimea icoanelor și cu o liturghie rece, sufletul trebuì să-și caute înaltul pe scările extazului liric și melodic — numai pe ele menindu-se apropierea de Hristos. Reformatorii au adaos înțelegerea istorică ce leagă prosternarea omenirii vechi de meditația evului protestant, într'o realitate care pornind din umilința, ca și din mângâerea de a vestì pe Mesia după cuviința de totdeauna a celui mic, se sfârșește sub acordurile orgei în ritul pastorului. Credincioșia lui amintește pe Mântuitor nevolnic de har. Oficierea părăsește singularitatea slujbașului pompos și face loc exortației severe, cântecului colectiv. Luther îi pornì ordinea, el organiză treptele noului sacerdoțiu, el cel dintâi versuì psalmii și chemă la *noua școală* pe inspirații neamului german; dar în Franța, trebue să observăm, rugămintea protestantă își găsì expresiile integrale de artă, care se vor întinde, model sau canon poetic și muzical, pretutindeni: în Germania, peste mare în insula Britaniei și în Europa, din Spania până 'n Polonia și țările ortodoxe.

Rugămintea cea nouă nu mai păstra nimic din prejudecata romană; oficial fù prigonită: însemna evidența eretică împotriva căreia catolicismul a luptat dârz prin propaganda iezuită prin index, prin prigoana și uciderea stihuitorilor. Dar pentrucă propovăduirea scată aducea reîmprospătări formale, față de care credincioșii se arătaseră bineprimitori peste tot locul — biserica papală îngădui *cinstire în graiul poporului întreg* — iar dela sfârșitul sec. mai întâi rearmonizarea psalterionului,

XVII încuviință, tăcut, versificarea textului davidic la popoarele catolice.

In rândurile următoare aducem o glossare importantei tipărituri *„pre versuri tocmită"* a mitropolitului Dosoftei, prin documentarea a ceeace a fost în Europa rimarea psalmilor până la 1673 — obișnuință căreia mitropolitul moldovean i-s'a supus poetic *„în cinci ai foarte cu osârdie mare"*.

In Franța se cunoaște cât a însemnat, prin incidentele vieței lui *Clément Marot*, versificarea a cincizeci de psalmi, sub imbold hughenot dar și cu sfatul hebraistului Vatable. Poetul, favorit lui Francisc I (*„La cour du roi, ma maîtresse d'école"*), căruia îi dedica încrezător „traducerea" și al Margaretei de Navarra, a bravat cercurile catolice și împotrivirea Sorbonei, adunate să-i afle „versul" pe cât de eretic pe atât de nearmonios.

Bănuit schismatic, fusese arestat la Chartes în 1524; însă el se apără a nu fi *„luthériste, ni zwinglien et moins anabaptiste"*. In 1535, când hughenoții întinseseră pe pânză, la intrările bisericilor, proteste împotriva cultului catolic și se luaseră măsuri represive pentru agitatori, Marot fu percheziționat și se refugie mai întâi pe domeniile Margaretei la Béarn, apoi la Ferrara ce aparținea ducerei Renée de France, fiica lui Ludovic XII, o câștigată la protestantism ce adăpostea și pe Calvin. Nu este fără interes, din acest loc, epistola de discriminare *„Au roi du temps de l'exil de Marot à Ferrare"*:

De luthériste ils m'ont donné le nom.
Qu'à droit ce soit, je leur réponds que non.
Luther pour moi des cieux n'est descendu,
Luther en croix n'a pas été pendu
Pour mes péchés; et tout bien avisé
Au nom de lui ne suis point baptisé.
Baptisé suis au nom qui tant bien sonne
Qu'au nom de lui le Père éternel donne
Ce que l'on quiert; le seul nom sous les cieux
En et par qui ce monde vicieux
Pour être sauf; le nom tant fort puissant
Qu'il a rendu tout genou fléchissant
Soit infernal, soit céleste ou humain;
Le nom par qui du Seigneur Dieu la main
M'a préservé de ces grands loups rabis
Qui m'épiaient dessous peaux de brebis.

Papa Paul III interveni energic pe lângă ducele de Ferrara ca ereticii cei doi, pe care-i arăta cu numele, să fie izgoniți, deeace acesta, temător oricum al anatemei celei mari îndeplini, astfel că Marot își alese din nou refugiu cetatea Veneției. După un an, poetul făcând abjurările de circumstanță putù să reintre în Franța, unde îl așteptau iarăși vechile favoruri regale și recunoașteri.

Din 1539 se păstrează omagiul ce îndreptățea psaltirea stihuită în limba națională *„Clément Marot au Roy très chrétien, François, premier de ce nom, sur la traduction des Psaumes de David"*.

Quant est de l'art aux Muses réservé,
Homère grec ne l'a mieulx observé:
Descriptions y sont propres et belles;
D'affections, il n'en est point de telles,
Et trouveras, Sire, que sa couronne
Ne celle là qui ton chef environne,
N'est mieulx ne plus de gemmes entournée
Que son œuvre est de figures ornée;
Tu retrouveras le sens en estre tel,
Qu'il rend la-hault son David immortel...
Pas ne fault donc qu'après de lui Horace
Se mette en jeu, s'il ne veult perdre grace;
Car par sus luy vole nostre poëte
Comme feroit l'aigle sur l'alouette,
Soit à escrire en beaux lyriques vers,
Soit à toucher la lyre en sons divers.

Aceluiași ocrotitor, Francisc I, — el se va socoti în rândul prietenilor poetului, alături de: Margareta de Valois, Mellin de Saint-Gelais, Charles Fontaine, Bonaventure Despériers, Rabelais și împotriva versuitorului Sagon, ca și a inchizitorului Bouchard, — îi va mulțumi la prilejul reluărei traducerei, el, curteanul hulit, pentru disprețul vechilor convenții și pentru apropierea de osârdia poetică:

Puisque voulez que je poursuive, ô Sire,
L'oeuvre royal du psautier commencé,
Et que tout cœur aimant Dieu le désire,
D'y besogner ne me tiens dispensé.
S'en sente donc qui voudra offensé,
Car ceux à qui un tel bien ne peut plaire
Doivent penser, si jà ne l'ont pensé,
Qu'en vous plaisant me plaist de leur déplaire.

La trecerea lui Carol Quintul prin Paris, Marot îi oferì, încuviinţat de stăpânul Franţei, „psalmii" şi regele spaniol îl dărui mulţumit cu „200 doublons d'or". Semn important.

Dar după 1541, când traducerea primilor treizeci de psalmi devenì publică şi agita comunitatea catolică, în frunte cu Sorbona, ce nu-i putea vechiul sarcasm:

Le roy aimant la décoration
De son Paris, entre autres biens ordonne
Qu'on y bâtisse avèc proportion
Et pour ce faire argent et conseil donne.
Maison de ville y construit belle et bonne
Les lieux publics devise tout nouveaux,
Entre lesquels, au milieu de Sorbonne,
Doit, ce dit-on, faire la place aux veaux.

el se văzù nevoit—regele oprind vinderea psalmilor şi îndepărtându-l dela curte, psaltirea fiindu-i arsă în piaţa Grève, — să fugă la Geneva, republică între zidurile căreia reintâlni prigoana pentru felul vieţei privită numai prin acuze, injurii şi bănueli. Th. de Bèze mărturiseşte contemporan: „[ ] *Quamvis, ut qui in aula, pessima pietatis et honestatis magistra, vita fere omnen consumpsisset, mores parum christianos ne in extrema quidem aetate emendarit*". Tot aici rupse prietenia cu Calvin. Ultimul refugiu îl ţintuì la Turin, unde şi răposă în 1544, după ce, un an înainte, dăduse cei *„Cinquante Psaumes"*.

Cât a reprezentat această operă se vede din amănuntul că psalmii lui Marot, armonizaţi muzical de *Guillaume Frank* după melosul german (1552) şi, peste treisprezece ani, de *Claude Gaudimel („Psaumes de David mis en musique à quatre parties, en forme de motets"*, Paris, 1565), folosind vechile scări, se intonaseră câtva timp liber, după arii lumeşti, la curte, în saloane, de burghezi, sfetnici şi prinţi. Regele însuşi şi domneasca sa soră se adunau după-amiezele la Pré-aux-Clercs ca să-i cânte *„sur des airs qui sont loin d'avoir un caractère religieux"*. Muzicantul atât de instruit care fusese Goudimel, pe cât fusese şi inspirat evlavios al cugetului creştin, a sfârşit strangulat la Lyon în 1572.

Munca lui Clément Marot s'a isprăvit de către *Theodore de Bèze* (Lyon 1563), *Jean Calvin* care prefaţase opera neterminată şi *Passerat* din aceeaşi mişcare — cel dintâi *„potrivind"* mai bine de o sută de psalmi. Şi astfel s'a cântat *psaltirea franceză* în versuri până târziu, trecând în domeniul popular

ca şi aiurea. Este cea mai răspândită psaltire rimată şi îşi va găsì imitatori pretutindeni, dar mai ales la Germani.

Bibliografia acestei literaturi franceze se întregeşte prin versurile mai puţin cunoscuţilor: *Louis Budé* (Geneva, 1551), *Robert Estienne* (1552), *J. Poitevin („Les cent psaumes de David, non traduits par Marot"*, 1551—1554), *Gabriel du Pui Herbault* (1563), *Renaud de Beaune* (1587), *Desportes („Les pseaumes de David, mis en vers françois"*, 1592—60 ps. —, 1603—150 ps.).

Francezul *Henri Estienne* tipărì, în 1568, ciudata versificare *„Psalmi Davidis aliquot metro Anacreontico et Sapphico"*, iar călugărul *Jacques Masson-Latomus*, următor aceleiaşi diletanţe şi poliglotiei, *psaltirea în versuri latine cea din Anvers* (1587) [1].

In Germania *Meistersinger*-lor medievali constituiţi în caste, psalmii, ca dealtfel întreaga Scriptură, au fost până la mişcarea lutherană temele celor mai serioase încercări profesionale. Timp de secole, epigonii nădăjduiră să adapteze în limba poporului: psalmi, imnuri şi cântece latine — menţiune strălucită pentru benedictinul *Herman din Salzburg, Hans Sachs* şi pentru *Henric din Laufenberg*. Opera lor este însă, dacă socotim nivelul estetic şi faptul de a nu se fi impus ritual, zadarnică.

Când *Luther* se gândì la o nouă liturghie, în care cântecul să exprime nemijlocit pioşenia colectivităţei, el reluă tot psalmi şi câteva cântări religioase, vechi, cărora le dădù, între 1523—1545, frazare proprie şi ritmuri nepretenţioase. In 1524 apărea cea dintâi culegere de imnuri religioase printre care se numără *psalmii* armonizaţi de *J. Walther*. Psaltirea nürnburgeză a lui *Hans Gamersfeldér* din 1542 se inseriază caracterizărilor de inspiraţie duhovnicească, mereu neîmpăcată în lucrul poetic

---

[1]) Edouard Mennechet,*Etudes sur les littératures modernes*, Paris, MDCCCXLVI, pp. 376—9; Eug. Geruzez, *Hist. de la litt. française*, I, Paris, 1869, pp. 307 şi urm.; Petit de Julville, *Hist. de la litt. fr.*, Tom. III *(Seizième siècle)*, Paris, 1897, pg. 103; Émile Faguet, *Seizième siècle*, Paris, [ ], pp. 33—75; idem, *Petite hist. de la litt. fr.*, Paris, ed. Georges Crès, [ ], pp. 43, 206; idem, *La Poesie française*, Paris, ed. Libr. des Annales, [ ], pp. 30, 32; Léon Levrault, *La Poésie Lyrique*, Paris, 10-e ed., [ ], pp. 33 şi urm.; G. Lanson, *Manuel bibliographique de la litt française* — XVI, XVII, XVIII et XIX-e siècles. Paris, 1921, pp. 63, 77, 126; *Grand. Dict. Univ.*, II, p. 667, VII, p. 668, VIII, pp.127, 1387; X, pp. 1238.

cu cât găsirea cerească, pe această cale artistică, mâna mai purtător grijei cugetul rugător al versuitorului. Acelaşi a rămas şi faptul lui *Burkard Waldis* (versuirea sa psaltică ieşea de sub teasc în Frankfurt, la 1553).

«*Hugenottenpsalter*» atât de populară mai târziu, a ieşit din colaţionarea versificaţiilor ce se datoresc lui *Paul Schede*, *Ambrosius Lobwasser* şi *Philipp von Winenberg*. Cel dintâi, născut în Franţa, trăise la Paris şi Geneva, unde cunoscuse pe Ramus, pe H. Estienne şi pe Pithou; Viena îl încoronă cu laurul inspiraţilor latini (1564), decernându-i şi nobilitatea; în 1570, luând parte la dieta dela Spira, se supuse dorinţei electorului palatin, principele Friedrich III von Pfalz, de a-i versui psaltirea pe melodiile lui Goudimel, asişderea ca şi cel ce va urma, temeinicit pe singur modelul inspiraţilor francezi. Tipăritura sa *„Di Psalmen Davids In Teutische gesangreymen, nach Französischer melodeien ůnt sylben art, mit sönderlichem fleise gebracht von Melisso"*, Heidelberg 1572, din care reprezentativi pentru muncă rămân cei dintâi cincizeci de psalmi, a încercat galicul „vers commun" în dispoziţia terţinelor şi alexandrinul, unitate mult mai uşoară folosinţei din experimentarea poemelor, ca şi a baladei germane. Acest psalmist Paul Schede, ştiut cu precădere prin numele ce-i venea din familia mamei sale Ottilia Melissa, dar latinizat — *Paulus Melissus*, este însoţitor, poet credincios înrolat împărăteştilor armate germane prin Ungaria, Franţa, Italia, şi peste mare, în Anglia.

Cât priveşte pe *Lobwasser*, el tradusese armonios opera lui Clement Marot, continuată de Th. de Bèze, întreagă: astfel încât nici vorbă nu poate fi de o influenţă a textului lui Luther, nici ca punct de plecare asupra lui — scriitor german şi pentru comunitatea germană. Stihoslovia lui Lobwasser, imprimată în 1573, era mult mai demult sfârşită manuscriptic, şi cu litera de mână ea îşi începu popularizarea. Atât Melissus cât şi Lobwasser imitând, ca text şi armonie muzicală, versiunea consacrată peste Rin, ce-şi avea ritm specific iambul, s'au găsit mereu îngreunaţi în lucru, iar rezolvarea poetică de multe ori se făcù „din instinct", nerespectând tradiţia prozodică.

Cornelius Becker se avântă să întreacă şi să înlăture prelucrarea lui Lobwasser printr'o altă versuire (1600), fără să izbutească decât parţial; i-s'a alăturat reputatul muzician *Heinrich Schütz* care i-a compus nou canon melodic pe patru voci.

Se cade aici, tocmai pentru a preciza cadrul imnic ce ajunsese manierism, să fie amintiţi, din aceeaşi pioasă pleiadă

lutherană, traducătorii-psalţi în rime: *Justus Jonas, Ludwig Reusner, Johann Brentz, H. Vogther, Nicolaus Selnecker, Wolfgang Volprecht, Lud. Öler, Wolfgang Dachstein, Sebald Heyden, Eobanus Hessus-Helius*, ce tradusese psalmii în versuri latine (1537). Istoricul literar August Koberstein conchide că *Joachim Sartorius*, din punct de vedere al integrăririlor ritmice, comparativ, este superior, prin *„Psaltirea sa în versuri"* (1591) tuturor antecesorilor; dar bănuită pentru originalitatea ej şi fără muzichia ce-ar fi impus-o, compoziţia lui Sartorius s'a pierdut în vreme, fără consfinţire, fără următori.

Dintre cântăreţii reformaţi cei care au rimat cu ales prestigiu psalmii au fost: *Bartholomeu Rigwaldt* şi silesianul *Paul Fleming*, cel de-al doilea ucenic al lui M. Opitz, la care se şi referă cerând iertare cititorilor pentru opera sa (1642) *„că n'au înainte pe prinţul poeţilor, ci pe ultimul dintre învăţăceii lui"*. Lui *Martin Öpitz* i se socoteşte, dealtfel printre operele reprezentative rămase în literatura veacului, prelucrarea completă a psaltirei din 1637. Bibliografic se menţionează că versuirile sale din David apăruseră şi înainte, cum, spre exemplu, se găsesc, doisprezece, într'o tipăritură din 1634; dar aceşti psalmi, cu orientare spre vechiul melos german, în ediţia integrală amintită (1637), fură stihuiţi din nou, mai aproape, mai veridic adaptaţi cantitativ stihului melodic francez. Martin Optiz — care fusese prin Transilvania şi cântase cu entuziasm vrednic de darul său scriitoricesc munca românească dela Zlatna, — păşind la această probă de devoţiune pe cât de lirică, pe atât de duhovnicească, procedă metodic, studiind strădania celor ce încercaseră înaintea-i rimarea psaltirii.

In 1640 şi 1651, *Bucholtz* făcu să apară două ediţii ale psaltirei sale nou versificate — şi de această ambianţă religioasă nu pot fi înstrăinate *„Lieder"*-le marelui *Paul Gerhard* († 1676). El a poetizat psalmii, cum se citează antologic psalmul *147*, şi apropiat, prin fervoare catolică, de dânsul îi aflăm pe liricul *Spee*. Repetăm că dacă sinoadele papistaşe au condamnat fără cruţare umană stihuirile din a doua jumătate a secolului XVI, *iezuiţii* avură, dintr'un concept de adaptare prozelitară, *„Psälterlein"*-ul lor încă din 1619 [2]).

---

[2]) August Koberstein, *Geschichte der deutschen Nationalliteratur*, Ed. V, vol. I, Leipzig, 1872, pp. 357—358; *idem*, vol. II, Leipzig, 1872, pp. 80—81, 97, 117, 231; Dr. Anselm Salzer, *Illustrierte Geschichte der Deutschen Literatur*, Vol. II, München [ ], pp. 688—689; Otto von Leixner,

In Bohemia, unde *Huss* își însușise punctul marei influențe a cântecului în comun, ca specific sufletului slav în nevoia de descătușare, și următorii săi, *taboriții*, se străduiseră să-l dea rugătorilor în limba cehă, *Jan Blahoslav* piosul publicase, cu Jan Cerny și Adam Sturm, în 1561, *„Colecția de cântări de la Szamotuly"* (în număr de 735, colectate din 40 autori), cuprinzând proslăviri către Divinitate. Contribuția lui Blahoslav numără 69 imnuri inspirate exclusiv din psalmi și într'atât fù câștigat de practica lor încât alcătui și o *„muzichie"* sau *„Carte cuprinzând învățături folositoare cântăreților"* (ed. I 1558; ed. II, întregită, 1569). Cartea de cântări dela Szamotuly s'a imprimat de nenumărate ori — și în localitatea Ivančice — până la 1615. Din ultima ediție s'au scos peste o sută de bucăți ale cuprinsului și în locul lor s'a așezat întreaga psaltire rimată a lui *Jiri Streyc*.

Persecuția din secolul următor, sub Carol VI, împotriva *cărților eretice*, persecuție ce și-a ajuns culminația în zelul călugărului iezuit Antoniu Koniáš (1691—1760), care afirma în indexul *„Clavis haeresim claudens et aperiens"* că „majoritatea cărților religioase cehe apărute între 1414—1620 sunt periculoase și suspecte", întocmise *„Titera Noului-Testament"* — titlu sugestiv prin antiteză cu „țitera Vechiului-Testament", care se recunoaște a fi imnurile lui David, primite de reformați, — și în tratatul *„Ințelepciunea adevărată"* povățuia pe copii să denunțe pe proprii lor părinți când ar păstra tipărituri eretice. Din această perioadă de strictă propagandă catolică a rămas cântecul ce însoțea distrugerea cărților bănuite:

„Ardeți cărțile eretice pe rug, distrugeți monștrii iadului..." [8]).

In Ungaria, călugărul franciscan Palbert, din părțile Timișoarei, dăduse o medievală exegeză psalmilor, răspândită ediții de ediții și tradusă des „în toate țările catolice ale Europei". Secolul XVI aduse la rându-i după o perioadă de adaptare în limba maghiară a vechilor cântece catolice și luthe-

---

Geschichte der Deutschen Litteratur, Leipzig, 1903, pp. 222, 224, 297, 308, 311; A. Bossert, *Hist. de la litt. allemande*, Paris, 1901, pp. 137, 187, 192-3. 233; Ernest Tonnelat, *Hist de la litt. allemande, dès origines au XVII siècle* (Coll. Payot), Paris, 1923, pp. 141, 144; *Der Grosse Brockhaus* (XV), Leipzig, 1933, pg. 197;

[8]) H. Jelinek, *Hist. de la litt. tchèque, dès origines à 1850*, Paris, 6-e ed., pp. 138, 143—4, 211—13;

rane, pornind dela *„cancionale"*-le lui *Ștefan Gálszécsi* (1563), altă eflorescență, prin protestantism; psalmi și imnuri, prelucrate tot din ei, i-au fost predilecția, versificându-se de către *Matei Biro de Devа, Ștefan Székely, Huszar Gál dela Debrețin* (1560), *Mihail Szatarai, Nicolae Fazekas de Bogat, Grigore Szegedi* (1569). Istoria literaturei ungurești mai înregistrează cu aceleași sensuri, culegerea populară din 1566, tipărită la Oradea și munca lui *Ștefan Geleji Katona*, care pentru zelul de prozelitism între români, superintendent, alcătuise un *„Oiveatünicü cartea ce să chiamă Catehizmusŭ [ ] tipărit în sat în Prisacă"* (1640) în limba valahă ce se și tipări de popa Dobrea și care reuni, pentru coreligionarii săi, la poftirea lui Gheorghe Rákóczy I, un *„Öreg graduál"* (1640), sub armele-i princiare.

Dar cea mai artistică versificare a psaltirei, întrebuințată de altfel până astăzi în biserica protestantă maghiară, a dat-o *Albert Szenczi Molnár*, la 1607, *„Sz. David királynak és prófétának százötven zsoltara"* (Herborn), potrivind-o canonului muzical al lui Claude Gaudimel. Molnár fusese un sârguincios student la Wittenberg, la Dresda, la Heidelberg, la Strassbourg și la Geneva, unde chiar trăi câțiva ani pios prieteniei lui Th de Bèze. Indemnul de a stihui îi veni printr'o revelație în timp ce asculta, în biserica franceză din Frankfurt, versiunea lui Marot, muzicalizată de Bourgeois și Goudimel; și munca îi fu dintre cele mai anevoioase având înainte o prozodie neevoulată. Se precizează că folosința acestei inspirații este cuprinsă nu numai de ritualul protestant ci și în cel unitarian și catolic. Aidoma altor locuri, și aici contra-acțiunea catolică își însuși crestomatic elemente rituale noi: psalmi versificați, slăvi, ieremiade, din gradualele lui *Huszár Gál, Andrei Batizi, Skaricza, Szegedi Molnár.*

Traduceri după psaltirile rimate, mai ales după cele ale lui Grigore Szegedi și Albert Szenczi Molnár, au circulat prin Ardeal, desigur spre folosul propagandiștilor și pentru puținii noștri frați rupți ortodoxiei, precum dovedesc:

1) Psaltirea din 1570, alcătuire sumară pe temeiul gradualelor lui Fr. David și G. Szegedi, al cărei patronaj cunoaște numele episcopului Pavel Tordaș;

2) Mssul psaltic al Liceului Reformat din Cluj;

3) Psalmii lui Mihai Halici-tatăl;

4) Gradualul lui Grigore Sandor de Agyafalva (1642);

5) Psaltirea lui Ioan Viski (1697) [4]).

In Polonia, călugărul dominican *Poznanczyk* rimase psaltirea încă din 1516, iar *Mikolaj Rej Náglowicz*, autor cunoscut de mistere și poeme morale, îi dădu, către 1550, o versiune nouă; dela *Lubelczyk* și dela *Andrzej Trzycieski-Tricesius* se păstrează altele două, dar fără circulație și imitatori. Protestanții avură și ei lucrarea în speță prin *Rybinski*.

Dar niciuna nu se apropie, ca valoare artistică și prin aderența masselor de *„Psalterz Dawidow przekladania Iana Kochanowskiego, w Krakowie w Drukarni Lazarzowey*, 1579" (216 pg.), operă sufletească pe care Pindarul polonez, călugărit după ce străbătuse în sete de cunoaștere mai întreagă Europa, o desăvârșește începând din 1571 la Czarnolas. Protectorul lui *Jan Kochanowski* este prelatul Myszkowski:

Și-acum iți aduc din Liban țitera aurită
A lui David și, cu ea, noi cântece lesești —
Cinci cărți ale psalmilor.

Traducerea complectă se promisese regelui. Tot în 1579 el tipări, în acelaș loc *„Siedm psalmów pokutnych"* — cunoscutii *„șapte psalmi ai pocăinței"* din literatura apuseană.

Versificarea lui Kochanowski, pentru care *Nic. Gomolka*

---

[4]) C. Horvath, A. Kardos, A. Enrödi, *Hist. de la litt. hongr. — Ouvrage adapté du hongrois* par I. Kont. Budapeste/Paris, 1900, pp. 92—97 (la pg. 95, „poarta" *gradualului* lui Șt. G. Katona; la pg. 97 un facsimil din *psaltirea* lui Molnár — text și armonie). Gh. Kristóf, *Istoria limbii și literaturii maghiare* (trad. de Arpad Bitay), Cluj, 1934, pp. 44, 52, 59; Gr. Silași, *Psaltirea calviniano-română* versificată, în rev. *„Transilvania"*, VIII (1875), pp. 141—3, 151—3, 160—3; N. Drăganu, în *eodem*, 1912, pp. 273—77; Șt. Meteș, în *„Tribuna"*, 1911, No. 283; Dr. Ion Matei in *„Luceafărul*, 1911, pp. 557—8; N. Drăganu, *„Dacoromania"*, IV, p. I, pg. 86 și urm..; idem, *Un manuscris calvino-român din veacul al XVII-lea* (Extras din *Volumul Omagial pentru frații Alexandru și Ioan I. Lapedatu)*, București, 1936; idem, *Histoire de la litt, roumaine de Transilvanie dès origines à la fin du XVIII-e siècle* (extr.), Buc., 1938, pp. 37, 43—44; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, Buc., 1940, pg. 60; *The Hungarian Quarterly*, vol. VI (Winter 1940/1941), Nr. 4- pentru ediția mai târzie a lui Molnár, cea din 1686, tipărită de rătăcitorul Miklos Kis la Amsterdam, socotit *capitala tiparului* (se reproduce coperta lucrată de Gabriel Tolnai).

(† 1609) întocmise melodii și se inspirase din slăvile orientale, se răspândi în zeci de ediții (între 1579—1641, 24 de ediții: I 1579, II 1583, III 1585, IV 1585/6, V 1586, VI 1586, VII 1586, VIII 1586, IX 1586/7, X 1587, XI 1587, XII 1601, XIII 1606, XIV 1606, XV 1606, XVI 1606, XVII 1606, XVIII 1606, XIX 1606, XX 1610/11, XXI 1612/14, XXII 1617, XXIII 1629, XXIV 1641) și ajunse un bun național, de care deopotrivă se folosiră, după constatarea imnologului *Oloff* (1685—1735), cultul luthe-ran, calvin și catolic. Rămâne întrebarea: psalmistul polon sub ce înrâurire confesională a versificat? Istoriografia literară în speță este pentru *catolicism*, urmând aserțiunea lui *Vespasian Kochowski*, autorul celebrei lucrări *„Psalmodja Polska"*, care în *„Apologja za Janem Kochanowskim"* (1640) mărturisește:

„Sunt mâhnit, Jan Kochanowski, de soarta ta, care mă lovește ca și cum ar fi a mea, când aud limba clevetitoare socotindu-te eretic, că părăsind comunitatea Domnului, tu te-ai fi alăturat, în rătăcirile lor, lui Luther și Calvin".

Câtiva cercetători sunt pentru convertirea *protestantă;* iar monografistul autorizat Jacques Langlade îi găsește mobilul într'o *„religie personală"* și în prețuirea deosebită pentru înălțimea lirică a psalmilor — ce vor influența și cele nouăsprezece Treme scrise după moartea Ursulei, — pe care-i cânta și-i cuprindea între rugăciunile sale cu mult înaintea stihuirei. După St. Dobrzycki, *Psalterz Kochanowskiego*, Kraków, 1911, poetul polon s'a folosit, în țelul perfecționărei traducerii, de cele anterioare, care nu îl mulțumeau însă, și anume de a lui Hess, Flaminio, Maçon, Buchanan, Marot, Bèze, Trzecieski, Rej, Iacob din Lublin — introducând altă plasticitate și noi ritmuri.

Aceasta despre psaltirea versificată polonă, căci încercări de rimare latinească se făcuseră pentru cartea lui David încă din perioada Jagellonilor [5]).

In Italia, catolică prin excelență, n'a putut fi vorba, pās-

---

[5]) Kazimiers Piekarski, *Bibljografja dziel Jana Kochanowskiego*
wiek XVI i XVII, Kraków, MCMXXXIV, pp. 44—61; Jacques Langlade,
Jean Kochanowski, Paris, Publ. de l'Institut fr. de Varsovie, pp. 100, 121
și urm., 139, 150, 247, 160, 307—8, 310—12; Adam Kuliczkowski, *Zorys*
Dziejów Literatury Polskiêj, Lwow, 1884, pp. 84, 91—98, 155; N. Cartojan, *Curs de ist. lit. române vechi* (Lit. Românească în sec. al XVII-lea),
1930—31, pp. 149—50; Dr. A. Brückner, *Geschichte der polnischen Litteratur*, Leipzig, 1901, pp. 41, 57 și urm.;

trându-se versiunea tradițională, de psaltirea rimată (concesiunile bisericei romane s'au alăturat mai târziu, și nu atât prin traducerii proprii, cât prin îngăduiri de artizare a liturgiei), ci numai de o nouă polifonie psaltică, exprimată prin muzicienii *Giovanni Gabrieli, Orlando di Lasso, Giovanni Maria Nanino, Monverdi, Ludovico Grossi da Viadana, F. Durante.* Ca text de identificare latină se întâlnește: *„Paraphrasis in triginta psalmos"* (Veneția 1546, Florența 1558) a lui *Marco Antonio Flaminio.*

Dalmația avù atare psaltire prin *I. Gondola* în jurul anului 1621 [6]).

In Spania, fratele augustin *Luis Ponce de Leon* (1527—1591) se inscrie izbutit veacului lui Carol Quintul și prin cei *„20 psalmi"* ai săi, după cum versificase, cu aceleași preocupări religioase, din *cartea lui Iov* și *„Cântarea Cântărilor" „en octava.* Se cunoaște din viața lui Ponce de Leon amănuntul că, deși știa interdicțiile de a se stihuì vreo parte a vechiului Testament, totuși a ostenit, sub amenințările morței, asupra fragmentelor citate și taina aceasta nu i-a știut-o decât un apropiat, care, trădându-i așteptările, l-a denunțat forului de judecată. Astfel el, poetul celei mai elegante alegorii și al fervoarei cristice din țara Castilliilor, fu arestat, judecat de tribunalul „Dreptei-Credințe" și încarcerat vreme de cinci ani.

Nici *Juan de la Cruz,* nici *Lope de Vega* („Rimas sagras"), nici pindaricul *Ferdinand Herera,* cel ce împrumută elementele compoziției sale din lirica regelui iudeu, nu sunt străini de inspirația psalmilor [7]).

In Anglia, un anonim parafrazase psaltirea încă din secolul X; iar transpunerea în versuri o dădură, sub imbold reformat, *Sternhold* în 1549 și, deosebit, *Thomas Norton* în 1553.

---

[6]) *Enciclopedia italiana di Scienze, Lettre et Arti,* XXX, Roma MCMXXXVI—XIV, pp. 544—5; *idem,* XV, Roma, MCMXXXII—X pg. 533.

[7]) Eugène Baret, *Hist. de la litt. espagnole,* Paris, 1863, pp. 146—151; Gottfried Balst, *Die Spanische Litteratur,* in G. Göber, *Grundriss der romanischen Philologie,* II, 2, Strassburg, 1897, pg. 451; Ludwig Pfandl, *Geschichte der spanischen Nationallitteratur in ihrer Blütezeit, Freiburg im Breisgau, 1929;* dar mai ales vechiul J. C. L. Simonde de Sismondi, *De la Littérature du midi de l'Europe,* Tome second, Bruxelles, 1837, pp. 203, 207—8, 608;

Scoțianul *George Buchanan* izbuti, peste două decade și după ce ucenicise umanismului francez al Pleiadei, psaltirea în versuri latine (1572), frate literar din același veac cu poeții religioși influențați de David: Robert Southwell, Alex. Hume și Georg Herbert.

In Danemarca dăduse psaltirea în versuri episcopul de Trondheim *Anders Christensen Arrebo* (1587—1637), despre a cărui epocă istoricul literar J. Paludan, *Danmarks Literatur mellem Reformationen og Holberg,* Kjöbenhavn, 1896, pp. 267-268, scrie: *„Locuind la Malmö el își căută mângâerea ocupându-se cu psalmii lui David, atât de gustați la Germani în această verme. Acești psalmi fuseseră traduși de mai toți poeții importanți dela Luther până la Opitz; în Danemarca, asemenea, pe timpul lui Arrebo, ei fură abiectul multor străduințe de traducere, dintre care numai una singură, aceea a lui Thomas Villumsen (canonic la Lund) din 1599 fu tipărită la 1641. Toți predecesorii lui Arrebo [ ] folosiseră ca text de bază „îndreptarea" profesorului din Königsberg Ambrosius Lobwasser, după traducerea lui Marot și Bèze; ei adoptară de-atunci principiul metric francez, care consistă din a număra mecanic silabele și acordară textul cu muzicologia profană pe care compozitorul Goudimel o alăturase* **traducerei** *franceze. Mai ales, dintr'o rațiune confesională, pentru a nu se apropia prea mult de reformați, Arrebo în culegerea sa* **Davids Psalter, sangvis udsat** *(1623) urmă îndeosebi (căci numai ici și colo el nu se ține de textul original) traducerea germană a lui Becker (din 1602, în vechiul spirit luteran) și se folosì de armoniile mai simple și mai populare, corespunzând spiritului epocei Reformei, din* **„Cithara Lutheri"** *a lui Spangenberg* (1571)..."
Patru ani mai târziu, la a doua ediție a traducerei psalmilor (1627), Arrebo îndreptă și îmbunătăți întreg textul potrivit noilor regule artistice.

Traducerea lui *Thomas Willumsen* († 1602) se termină de versificat în Ianuarie 1600 și fu publicată de fratele său *Jakob Mikkelsen,* primarul Capenhagei, în 1641.

Aceste două rimării psaltice sunt *complete și singurele* ce s'au tipărit „în corp". Manuscriptic, ni s'au mai păstrat următoarele versiuni: a lui *M. Isak Grönbaek,* din 1604: un manuscris (original?) la Copenhaga, intitulat *„Konnig Dauitz Psalmer paa dannsche".* Din acelaș an traducerea încercată de *Niels Mickelsen* și *Anders Siönesen,* păstrată în două manuscrise: unul intitulat *„Davids Psaltere"* și altul

„Davids Psalmer". Se adaogă a lui *Hans Skov (Joh. Sylvius Hattersiebensis)*, pastor la Nes (*„Kong Davids Psaltere"*) și a lui *Henrik Gyldenstjerne* (*„Dauidz Psalmebog"*, 1632).

Versuitori parțiali ai psaltirii danezii avură pe: *Melchior Borchgreving*, *„IX Davids Psalmer"* 1607, (niciun exemplar păstrat până 'n zilele noastre); *Jörgen Jörgensen*, în 1611 (mssul pierdut); *Hans Povlsen Resen* (1612); *Christen Bjerg* (1614); *Peder Pedersen Aalborg* (autograf), din 1623; *Jens Madsen Gettorp*, pastorul din Österljungby, care tipări câțiva psalmi în 1623, în cartea sa *„Vor Herris Jesu Christi Pijnis oc Döds Historie"*; *Jens Bjelke*, idem. în *„Epitome Biblica"* (sic), credincioșii săi, mulți psalmi fiind de dânsul versificați și cei mai mulți împrumutați dela predecesori; *Anders Bording* (1619—1677); *Thomas Kino* (1634—1703). O versiune parțială anonimă a editat *Salomon Sartorio* (1613), cuprinzând-o și 'n tomul *„Nogle udkaarne Psalmer"* (1620), ce colectează cu preferință excerpte versificate din psaltire. Parafrazarea *ps. 23* s'a imprimat la Copenhaga la 27 Octomvrie 1612, semnată prin inițialele E. J. R. Dela alt pastor, *Peder Oluffsön Svegning*, din Storöen, ne-a rămas parafrazarea metrică, în daneză și latină, a câtorva psalmi; manuscrisul este datat 1656 și se intitulează: *„Psalmorum aliquot Davidicorum Carmine et Rythmo latino-danico redditorum Prodomus"*.

In Suedia, unde vremea lutheranismului se scursese în lupte de conștiință și autoritarism regal, se înfiripă o literatură națională, la început de tematică biblică. Mai însemnat fu poetul *Olavus Petri*.

Prima ediție *„Den svenska psalmboken"*, ce cuprindea și psalmi între nenumărate cântece și irmoase, i-se atribue lui (1526); ea este astăzi pierdută. Din a doua tipărire (1536), păstrată acum numai în două exemplare, interesează parafrazările psalmilor: 12, 46, 67 (după Luther), 128 (de Olavus Petri, după Luther), 130 și 124 (de Justus Jonas, amicul lui Luther), 37 (după Ludwig Hetzer), 51 (după E. Hegenwaldt).

După Olavus Petri, fratele său *Laurentius Petri* continuă tipărirea *„cărței oficiale de cântece ale bisericii suedeze"*, dela 1549 înainte, introducând traduceri naționale ale diferitelor parafrazări psaltice făcute de Germani — psalmii: 1 (după Ludewig Öler), 6, 7, 15 (după Mattheus Greiter), 23 (după Andr. Knöpken sau Cnophius), 82 (după Wolfgang Meuslin) 22, 103, 110 (după Burkart Waldis), 15 (după Wolfgang Dachstein), 79 (după Joh. Freders), 41, 90, 91, 112 (după Ambrosius Lob-

wasser) și ei fură întregiți în edițiile ulterioare: 139 (după Heinrich Vogther), 31 (după Reusner), 61 (după Nicolaus Selnecker), 147 (după Joh. Brentz), 46 (după Sebald Heyden), 19 (după Paulus Melissus). Ediția lui *Gezelius* (publ. Abo, în 1673) conține alți șaisprezece psalmi rimați. Manuscrisul anonim, din fondul Upsalei, *Dauids Psaltare på Rim förbättrandt"* (sec. (XVI) este a se număra acestor rîvne imnice.

Thorstenius Johannis, conducătorul orchestrei regelui Carol IX al Suediei, a scris *„Några K. Davids psalmer sangewijs stälte... med en tillhängd melodia"* (1602), o traducere rimată a psaltirei, decalcată — probabil — după traducerea germană Lobwasser, cu concursul lui *Carol IX* însuși. Această strădanie nu ni s'a păstrat decât în atestarea documentară.

Carl Carlson Gyldenhielm, fiul regelui pomenit, a cărui convertire religioasă se cunoaște, a alcătuit și publicat în 1632 (ed. 2-a 1644, ed. 3-a 1649) *„Schola Captivitatis"*; al doilea volum cuprinde traducerea rimată a unei părți din psalmi. Iată ce spune istoricul literar H. Schück, *„Svensk Literaturhistoria"*, I, Stockholm, 1890, pp. 335—336, despre acest pios versuitor:

„Pe timpul anilor săi de închisoare [care fură doisprezece, la Polonezi], prințul suedez fusese ținta încercărilor de convertire a iezuiților, dar ca ripostă el compusese un „Scriptum", prin care opiniile rătăcite ale papistașilor fură, în fond și energic, îndreptate. Pe lângă aceste preocupări mai mult polemice, el avusese și altele. („Pe când eram închis, *scrie el*, din toată pornirea și speranța eliberărei mele din închisoare, Psaltirea m'a însuflețit, întărit și încurajat astfel că eu mă simt puțin îngrijat de toate păcatele mele: a fost un exercițiu de lăudat, sublim și frumos, căruia eu m'am consacrat în propria despe-rare, de a scoate din Psaltire și din Sfânta Scriptură o cărțu-lie, pe care repausatul Arhiepiscop Invățat *Lars Paulinus* s'a străduit s'o tipărească, intitulând-o: *„Scholam Captivitatis"*). *Prima parte a acestei lucrări cuprinde critica doctrinei iezui-ților, a doua o rimare parțială a psalmilor lui David. Judecând după cele trei editări ale operei* (1632, 1644 și 1649, *„S. C." pare să fi fost o carte căutată de cititorul epocei. Bătrânul răz-boinic n'avù mângâerea de a fi tradus singur întreaga psaltire versificată în suedeză, dar, adaogă el,* „Dumnezeu a ales în așa chip încât în tovărășia mea, cu flota, în expediția pomeraniană, să se găsească răposatul *Abraham Kempe;* acesta a voit, cu ajutorul lui Dumnezeu, să desăvârșească astă lucrare, ceeace deasemenea se făcuse și fericit să săvârșească (o nădăjduim)

pentru cea mai mare glorie a lui Dumnezeu și învârtoșarea congregației evanghelice în descurajarea și în tot soiul de dușmănii". Această nouă traducere, vizibil făcută de Kempe singur (căci psalmii lui Gyldenhielm lipsesc) apărù (1650) sub titlul *„Konnung Davidz Psaltare"*.

Primul exemplar al ediției, fără numele autorului (1650), s'a trimis omagiul reginei Christina, meritul muncei lui metrice revenind exclusiv profesorului din Strägnäs, *Abraham Kempe*.

Alte ritmo-rimări complete ale psaltirei la Suedeji sunt încercate de:

— *Anders Sparman-Palmcron* (1609—1658), medicul reginei Christina. Manuscrisul original se păstrează la Biblioteca Regală din Stockholm.

— *Gabriel Magni Kling* (1651—1728), pastorul amiralității la Karlskrona. Manuscrisul autograf (*„K. Davidz Psaltare på Swänske Rim"*) se găsește la Linköping.

—*Haquin Spegel* (1645—1714), episcop cunoscut și iltfel ca scriitor. Mssul parțial se află tot la Linköping; din el câțiva psalmi apărură antologați în *„Psalmboken"* din 1696.

Amiralul Werner van Rosenfelt (1639—1710) a lăsat încă 68 de parafrazări psaltice.

Și sfârșitul veacului XVII suedez cuprinde, în a doua parte din *„Then Swenskd Psalmboken" (II. Kon. Davidz Psalmer)* altă sută de psalmi versificați — prin autorul religios *Jesper Svedberg* (1653—1735), celebru episcop la Skara.

In Finlanda, o *„psaltire"* de 101 *„cântece"*, adaptate (și tonic) din diferite literaturi, a publicat *Iacobus Finno* (1583). Este singura știută în țara epicei Kalevala [8]).

In Olanda, limba flamandă nediferențiată de germană, îmbrăcase prin *van Maerland* una dintre cele mai vechi traduceri versificate ale bibliei — socotită și ca străvechi monument al limbei neerlandeze, — printre care se găsesc și psalmi. Părintele poeziei din țara sa, *Dirk Koorshert Volkertszoon*, spirit liberal a cărui stăruință religioasă și patriotică reușește să stimuleze o mișcare de sincerități, din care se desprind doi traducători în vers ai psaltirei: *Marnix de Sainte-Aldegonde* (1538—1598) către 1570, direct din ebraică, și *Petru Datheens-Dathenus* († 1590) în 1567, după psaltirea lui Clément Marot

---

[8]) Jean-Louis Percet, *Littérature de Finlande*, în *Panoramas de littératures contemporaines*, Paris, (ed. Sagittaire), pp. 30—32;

— cea din urmă răspândită mult în popor. Chiar și cel mai important poet al Olandei, sărmanul *Joost van der Vondel* (1587-1679), într'o operă atât de variată (dăduse o *„Biblie a tinerimei"* și una *„a țăranilor")* și *Iacob Westerbaan* (1579—1670), autor de elegii, de poezii erotice, de poeme didactice, își încearcă zelul spre versuri de psaltire. Poeți influențați de psaltire ai acestei literaturi, către 1620, s'au vădit: Daniel Heinsius, Ana Visscher, Dirk Kamphuisen. Târziu, la jumătatea veacului următor, *Wilhelmina van Winter* va da, izbutită, altă redacție rimată psalmilor [9]).

In literaturile ortodoxe: sârbă, bulgară, grecească [10]), rusă, la noi, psaltirea n'a fost primită decât în forma canonică, ce-și mai păstra, după iscusința traducătorului, ritmul antic. Versificarea s'a privit ca inovație și biserica pravoslavnică nu a încercat-o. Astfel se explică de ce puținele excepții, psaltirea versificată moldovenească a lui *Dosoftei*, tipărită la Uniev (1673) și *„Psaltirea în versuri"* a călugărului rus *Simeon Po-*

---

[9]) Eugène Halberg, *Histoire des littératures étrangères, vol. I (Litt. scandinave-allemande-hollandaise)*, Paris, DMCCCLXXIX, pp. 30, 39, 303, 306—7, 310, 316, 332, 360; vol. II *(Litt. anglaise-slave)*, Paris, MDCCCLXXX, pp. 267—9, 306, 311, 318, 361—2). Lucrarea aceasta s'a folosit îndeosebi pentru psaltirile verificate engleze și scandinave. Menționăm că pentru literaturile daneză și suedeză ne-am folosit și de indicațiunile d-lui Alf Lombard, profesor de filologie romanică la universitatea din Lund, ele urmând date temeinice după J. Paludan, *Danmarks Litteratur mellem Reformationen og Holberg*, Kjobenhavn, 1896, pp. 267—8; H. F. Rørdam, în *Ny Kirkehistoriske Samlinger*, I (1857—59), pp. 538—573; V. Söderberg, în *Nordisk Familjebok*, ed. 3-a; H. Schück, *Svensk Literaturhistoria*, I, Stockholm, 1890, pp. 335—6, 347—8; E. Wrangel, în *Tidskrift för teologi*, t. II (1892) și t. III (1893).

[10]) *Versificarea*, de pe la începutul veacului XVII, a lui *Gheorghe Palamed*, păstrată manuscrisă în Lavra Sfetagorei *(Mss. 1324)*, transpunere amintită și la biblioteca văcăreșteană, n'a circulat. *Cuvântul-înainte* mărturisește pentru stihuitor că „nenorocirile și calomniile cari s'au țesut împotriva lui și cari pentru un om care trăiește printre străini sunt primejdioase, l-au îndemnat să citească deseori Psaltirea ca să găsească o alinare. Și așa, se vede, citind mereu Psaltirea, a hotărît s'o traducă în versuri în limba greacă populară". (D. Russo, *Studii istorice greco-române*, Tom. I *(Bibl. Enciclopedică)*, Buc. 1939, pp. 147—148).

loichi, din 1680 (armonizată muzical de *Vasilie Titov*) [12], prieten cu Dosoftei, nu apar decât în a doua jumătate a secolului XVII, când cultura slavonă rigidă încearcă împrospătări [11]; și, cu toate acestea, tipărirea lor a rămas izolată, ca una ce nu corespundea formelor cântate sute de ani de către credincioșii Răsăritului.

Faptul că psalmii aceștia la Români, au trecut și s'au păstrat între colinde, arată, totuși, că învățătorii satelor, preoții cei dedemult și dascălii, le-au înțeles numai așa folosul sufletesc și i-au lăsat moștenire țărilor prin copii.

Augustin Z. N. Pop

PAIANJENI DE LUMINĂ

Dorurile mele, paianjeni de lumină,
Urzit-au peste trupul tău de lut
Străvezie beteală de lumină
Și tu nu te-ai recunoscut.

Nu mi-ai înțeles visul care te-a cerut
Mai presus ca orice ființă pământească,
Și dragostea mea fără prihană
Ca un cer, s'o păstrezi n'ai știut.

EMIL ZEGREANU

[11]) I. Bianu, *Psaltirea în versuri întocmită de Dosofteiu, Mitropolitul Moldovei (1671—1686)*, ed. Acad. Rom., 1887, pp. XXVI—XXXV: I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. I (1508—1716), București, 1898, pp. 209—14; Ștefan Ciobanu, *Dosoftei Mitropolitul Moldovei și activitatea lui literară* (trad. de Ștefan Berechet), Iași, 1918, pg. 118 și urm. Augustin Z. N. Pop, *Grecismul Mitropolitului Dosoftei al Moldovei* (în *Preocupări literare*, An. V, Nr. 11, pp. 673—678).

[12]) Б. КЕЛТУЯЛА, Курсъ Исторіи Русской Литератуpы, I, С. P., 1911 pp. 890—891.

MOARTE ALBĂ

Inima, cascadă de cer, cum luminează
drumul morților, căci luna a rămas afară
și ploaia s'a plecat pe morminte să vază
ce albi sunt morții toți în primăvară...

Ce albi sunt morții toți în primăvară
de par'că toată zăpada s'ar aduna în ei...
Cum ascultă'n fumul lumânărilor de ceară
verile lor ce s'ntorc cu soarele din tei...

Ce albi sunt morții toți în primăvară,
când îi plouă diminețile sub pleoape
și cum ne întind mâinile în fiecare seară
din cireșii albi să ne simtă mai aproape...

Ce albi sunt morții, toți morții lui April
când inimile înod funiile de sânge sus.
Soarele le sărută fruntea ca un copil
căci pe trupul lor poate a pășit Isus...

— Ce albi sunt morții, toți morții lui April,...
Ingerii când i-au văzut așa albi de departe
și cum viața îi chema înapoi inutil
i-a prins și pe îngeri un dor alb de moarte...

NICOLAI TĂUTU

PRELUDIU

Frunzișul legăna
Tăceri ca și inima ta;
Amurgul pe ape scria
Vers mic, stea lângă stea...

Ciută de fum
Alerga speriată pe drum:
Vânătorii toamnei o căutau
Și frunzișurile umede se legănau și sângerau...
Incet sângerau.

Nu știa Dumnezeu
Unde i-au rămas pulpanele de curcubeu,
Unde-au plecat macii grădinilor
Și clinchetul clar al luminilor...

Nu știau oamenii nici ei
Unde pasc — turme de miei —
Duminicile aduse de lăstuni alteori,
Unde mai ard candele — pâlc de bujori—,

Unde s'au scuturat grâele 'nainte de coasă
Și unde-au ferecat sfinții nopțile de mătasă.

Iar din sat în sat
Pribegea un călăreț cu frâul rupt și chip uscat...

...Intr'un târziu
Frunzișul s'ofilea, murea
Tăcerea murea, amurgul murea:
Toamna luneca peste ape și văi,
Iar copii ascultau de departe basme cu svon de zurgălăi...

DRAGOȘ VICOL

PSALM

Din slava 'naltă lasă blânda-Ți mână,
Cu largă binecuvântare peste creștet,
Și fulgeră prin pumnul de țărână
Fiorul bucuriei, fără care
Viața n'ar mai fi o sărbătoare.
Privirea Ta e raiul primăverii
Și șoapta Ta e freamăt de poiană,
Imbracă Doamne'n platoșa tăcerii
Tristețile și-adoarme-le pe margine de geană...

De sborul clipelor aș vrea să leg
Cu viața mea o punte fără moarte,
Cu tot alaiul de simțire'ntreg
Să treacă sufletu-mi — deschisă carte, —
Să tremure pe coardele luminii
Cum, îmbăiați de visul vieții, crinii...

Mi-i pasul mai ușor acum spre soare...
Din mila Ta un ram de viață nou
Imi înflorește — atâta prospețime...
Ca mâne, prinde-va aripi să sboare
Spre-aceeași adorată înălțime,
Ca să-Ți asculte misticul ecou.
. . . .

Deschide zarea iarăși porți de vis
Și apele mi le aduc aproape,
Neprihănit, ca floarea de cais,
Mi-i gândul, ce încearcă să s'adape
Din tot ce dărnicia Ta măiastră
A risipit pe'ntinderea albastră...

Privesc cum florile își culcă obrazul
Pe perinile aerului pur
Și cum, în ape calme, doarme iazul
Cu stelele și stuhul împrejur...
E-atâta liniște că Te aud cum treci
Cu pași de raze peste holda'n spic...
S'așterne gândul-floare-pe poteci
Și inima spre Tine o ridic...

ADELINA I. CÂRDEI

Pe urmele vremii ...

Dela Caragiale la M. Teliman. — In scrisul românesc, în genere, și în cel bucovinean, în special, *Mihai Teliman* ocupă cu „Foiletoanele" sale un loc cu totul deosebit.

Prin umorul său excepțional, prin stilul său scăpărător, ieșit mai ales din antiteze neașteptate și expresive, prin spiritul caustic, prin criticismul ascuțit, el se apropie de contemporanul său Caragiale. Putem afirma că Teliman este pentru Bucovina ceeace este Caragiale pentru burghezia din Muntenia, în preajma anului 1900. Totuși Teliman are unele caracteristice specifice, deosebitoare de Caragiale. In unele din „Foiletoanele" sale poate fi alăturat de La Bruyère. De exemplu, în „Excelențe și patrioți", ale căror portrete sunt cu atâta pregnanță și umor prinse: „Excelențele [care] cred că sunt florile pământului, iar ceilalți iarba", sau „tipul patriotului patentat" din vechea Bucovină; naivitatea femeei în „Un discurs cu cucoana Zoița", cum și atâtea portrete din mai toate „Foiletoanele" sale pot fi puse alături cu „Les Caractères" ale marelui moralist francez.

„Momentele" lui Caragiale sunt ieșite dintr'un excepțional spirit critic, dar niciodată în numele unui ideal patriotic, ceeace i-a și atras critica de lipsă de aderență la mediul zugrăvit. Toate „Foiletoanele" lui Teliman sunt însă ieșite din dragoste față de românism și din ură față de dușmanii nației sale. (Vezi în special articolul: „Veacuri de patimi", 151—7). Teliman nu-și îmbracă sarcasmul și ironia în haina unei obiectivități reci și calculate ca la Caragiale, ci ne mărturisește deadreptul: „Mi-i lehamete și drept să vă spun, mă revoltă". (p. 101).

Teliman însă nu are vioiciunea dramatică a dialogurilor și acțiunea schițelor lui Caragiale. „Foiletoanele" lui Teliman sunt o tranziție dela articolul gazetăresc la schița umoristică propriu zisă. Politicienii sunt în special obiectul ironiei lui: „Deputatul nostru econom trebue să aibă talentul să facă din lucrul cel mai simplu un ce indescifrabil, trebue să

aibă darul de a preface prin o nouă definiție și noțiunea cea mai clară în o enigmă indescifrabilă..." („Candidați în tot ungherul", p. 113).

Ceeace se banalizează mai repede la un autor este stilul; ori, surprinzătoarea noutate a unor figuri stilistice ale lui Teliman și-au păstrat până astăzi savoarea. Dăm numai puține exemple, căci șirul lor ar fi nesfârșit: „Suindu-se vinul în etacul acela unde altădată la oameni numai mintea sau prostia șed pe tron..." (118), „Ce să facă un bărbat femeesc față de o soție bărbătoasă?" etc. (136).

Numai rareori Teliman ne aduce aminte în mod direct de Caragiale, ca de exemplu atunci când ironizează o gazetă locală: „Urletul Carpaților câmpulungeni, organ liberal, democratic și conservativ cu tendințe progresiste și principii de adevărată libertate"... (120), ceeace este „Răcnetul Carpaților" lui Caragiale.

Se va spune că Teliman a fost numai un simplu gazetar; a fost, desigur un gazetar, dar în sensul înalt al gazetarismului conceput de un Eminescu și Caragiale, „Foiletoanele" lui ajungând la înălțimea adevăratei arte.

A. Vasiliu

* * *

Vitrină Porumbescu. — Memorabila *Vitrină-Porumbescu*, organizată de d-na Octavia Lupu-Morariu, sub egida „Armoniei", în zilele de 20—28 Mai 1943, la librăria Ionel Vulpescu („Cultura Bucovinei") Cernăuți — adevărat „colț de Muzeu-Porumbescu", cum semnala presa zilei — ne-ar da prilejul să atingem mai multe chestiuni porumbescene, între cari, de data aceasta, ne oprim numai la opera publicată a lui C. Porumbescu. Așadar: Ce ediții anume ni s'au prezentat *de visu* din opera muzicală a Porumbescului? (N. B. Singurul bibliograf-Porumbescu care răspunde la întrebările: Ce-a apucat să-și tipărească C. P. însuși din opera sa, ce i-a mai publicat apoi familia și ceilalți... — e Const. Morariu în *Ciprian Porumbescu* 1926, 12—13).

Și iată deci (pe cât se poate, cronologic) ceeace ne-a evidențiat amintita Vitrină-Porumbescu (id est: ceea ce știm!) despre opera publicată a lui C. P.: 1) *O Horă Naționala Romînă* pentru piano de C. Golembiovschi, *Cernăutĭ în ediciunea propriă*, C. G. 2 (ceeace — cum arată și pag. 2 — va să zică: *C. Golembiovschi* op. 2) — cu copertă în chenar tricolor și dedicația: *„Feciorilor Romînĭ Bucovinenĭ!"* — 2). *Zina Dunărei, Polka-Mazurka pentru piano* de C. G. Porumbescu.... *Viena, proprietatea și editura societății „Romania Juna"*, Op. 4 — cu dedicația: *Doamnelor patronese a balului român*[1]) *din Viena* — cu data: *14 Febru-*

---

[1]) Alt fapt nu prea lămurit! N. Petra-Petrescu în *Ciprian Porumbescu, Compozitor român*, pag. 22 însemna la *Zina Dunării*: „executată la balul român din Viena de Ed. Strauss cu capella sa"; pe când I. Grămadă (cf. Leca Morariu, op. citat 10) ne informează că, la balul Soc. „România Jună" din 1880, Johann (recte: Eduard?) Strauss a executat valsul lui C. P., *Camelii*.

ariu 1880 — şi cu copertă ilustrată de Epaminonda Bucevschi (cf. Leca Morariu, *Epaminonda Bucevschi în corespondenţa lui C. Porumbescu*, 1943, 6 şi 10 — 3). Camelii, Vals... p. pian de C. G. Porumbescu, *Viena*, Proprietatea şi Editura Societăţii academice „Romania Juna", Op. 5 — cu dedicaţia: M-ei Therese Eduard Kanitz. — 4). *Coloane Române*, Quadrille... din motive de arii naţionale române pentru *Piano* de C. G. Porumbescu, Op. 7. *Oraviţia*, Proprietatea şi Editura Tipografiei române *I. E. Tieranu*. — 5). *Hora Broşovului de* C. G. Porumbescu, Op. 8, *Braşov*, In comisiune la N. I. Ciurcu (cu simpatică copertă, înfăţişând Braşovul). — 6). Tupilușu prin năgăruşu, Polca française, cu motive din opereta „Craiu-Nou", p. piano de C. G. Porumbescu, Op. 9, *Braşov*. In comisiune la N. I. Ciurcu. — 7).Potpourris din opereta *„Craiu-Nou"* p. *Piano* de C. G. Porumbescu, Op. 10, *Braşov*. In comisiune la N. I. Ciurcu. — 8). Reine Elisabeth, Gavotte par C. G. Porumbescu, Op. 11,... Const. Gebauer... Bucarest. — 9). *Hora de salon p. Piano* de C. G. Porumbescu, Op. 12.... Const. Gebauer... Bucarescî — cu dedicaţia: Dómnei Veturia Neagoe n. Roman.

Până aici — probabil până aici (?), tot piese publicate de chiar C. Porumbescu. Deci, mai multe şi alte (în altă ordine chiar) decât cele semnalate de C. Morariu, loc citat.

In orice caz, se impun întrebările: 1) Care piesă inaugura seria cu *op. 1?* C. Morariu citează înainte de *Hora naţională Op. 2*, piesa *O dorinţă* (??); 2). Cari sunt piesele Op. 3 şi 6? — Nu credem că 'n această numerotare (Op. 1—12) ar fi de adăugat şi rarisima piesă (văzută în aceeaşi Vitrină-Porumbescu Cernăuţeană): *Colecţiune de cantece sociale pentru studenţii români compuse şi dedicate Junimei academice române de Ciprian Golembiovschi-Porumbescu, candidat de profesura şi elev la conservatoriul de musica din Viena, Viena 1880, Editura propria*, 32 paginuţe, format 16° cu *Prefaţă*, datată: *Viena in Ianuarie 1880* — cuprinzând şi cele două autentice cântece populare: *Tu Ileană dintre brazi* şi *Frunză verde de piperiu*.

Precum nu credem că se va găsi prea lesne cineva să ne completeze aceste multdorite ştiri despre opera genialului nostru vlăstar arborosean..., când asemenea ediţii Porumbescu, au devenit atât, atât de rare... Insaşi Biblioteca Universităţii Cernăuţene, în cataloagele sale, înregistrează numai 2 (două!) piese de C. Porumbescu!... Dar vom continua cândva (după aceeaşi vitrină a Soc. „Armonia" 1943) cu cealaltă operă porumbescă *publicată*...

Leca Morariu

* * *

Eugen Maximovici. — S'au împlinit de curând 15 ani dela moartea acestui pictor, care a fost una dintre figurile remarcabile ale vieţii culturale bucovinene. Eugen Maximovici, descindea dintr'o familie preoţească.

S'a născut în 1857 la Văşcăuţi pe Ceremuş, a avut o activitate foarte rodnică, deşi mai puţin apreciată, ca pictor, producând numeroase desene, acvarele, tablouri în ulei etc., în cari a prezentat subiecte religioase, istorice şi tipuri sau scene din vieaţa ţăranilor români din Bucovina. Cărţi poştale cu reproduceri în culori din opera lui au circulat mult în Bucovina de sub stăpânirea Austriei, contribuind şi ele la întărirea sentimentului naţional.

Opera lui a căpătat o apreciere postumă prin împrejurarea că savantul german Mathias Friedwagner a întrebuinţat-o pentru ilustrarea volumului său de folklor românesc.

N. T. A.

* * *

Societatea Filarmonică. — In acelaş an când a luat naştere Societatea pentru cultură, un grup de boieri şi intelectuali români din Bucovina au ctitorit la Cernăuţi Societatea filarmonică. Cu vremea această societate şi-a pierdut caracterul românesc şi a ajuns cosmopolită. Românii s'au retras în mai modesta dar foarte activa „Armonie".

Prin 1939, mi se pare, — în orice caz în unul din anii când pentru a începe o acţiune românească trebuia să fii o leacă de erou, — o manevră dibace a înlăturat pe toţi intruşii de la filarmonică şi aceasta a redevenit românească, — dar, după întoarcerea din refugiu, n'a mai dat semn de viaţă, decât recent, când labe hapsâne şi-au adus aminte că filarmonica are oarecare avere, care, deşi românească, ar mai putea fi odată „românizată".

Şi aici lăcomia profitorilor a trezit reacţiunea.

Dar filarmonica stă la o răscruce şi se pare că nu şi-a ales încă drumul viitorului. Noi îl vedem unic şi limpede: fuzionarea ambelor societăţi muzicale româneşti din Cernăuţi sub emblema: Societatea filarmonică „Armonia" şi încadrarea aici a intregii vieţi muzicale cernăuţene, inclusiv Conservatorul.

* * *

Societatea scriitorilor bucovineni, patronată de Societatea pentru cultură, a cărei secţie este, (şi notăm: înfiinţată în 1938, pentru a rectifica o greşeală de informaţie din „Cetatea Moldovei", care lasă a se înţelege că această societate ar fi recent constituită) îşi continuă, fără reclamă, dar cu temeiu, munca. In fiecare Sâmbătă seara membrii ei se adună în cenaclu. Rezultatul: o bogată serie de tipărituri sub egida societăţii şi în vara aceasta, până acum, cinci şezători scriitoriceşti: Storojineţ, Câmpulung, Vatra Dornei, Suceava şi Gura Humorului.

* * *

Alma Mater. — Se agită din nou visul reînfiinţării Universităţii cernăuţene. Noul diriguitor al destinelor provinciei a îmbrăţişat cu inimă

largă acest deziderat unanim al Bucovinei și nu ne îndoim că-l va face realitate cu energie de viteaz.

* * *

† **Eugen Lovinescu** are rosturi prea temeinic așezate în scrisul românesc, decât să poți rezuma în câteva fraze ce înseamnă moartea lui. De aceea oprim la mormântul lui proaspăt, — deocamdată, — numai cernitul nostru sentiment de pietate.

* * *

† **T. Pisani.** — Altă moarte ce ne-a lăsat duioșie în suflet a fost aceea a acestui moșneag străin, care ne-a învățat și ne-a iubit. Lupta lui pentru „românizarea" limbii românești poate că a cuprins în ea și unele exagerări, ca orice luptă. Dar sufletul pe care acest neromân l-a cheltuit pentru prestigiul național al neamului românesc în așează între românii de samă

* * *

George baron Loevendal. — Și fiindcă vorbim despre străini cari se identifică cu sufletul nostru, ne-am amintit de acest nordic, despre care am cetit că a avut de curând o nouă expoziție de tablouri la București. Pictura dinamică a lui Loevendal a slăvit așa de mult Bucovina, — Bucovina în care a prins a cunoaște România, — și a lăsat atâtea urme activitatea și clocotul lui sufletesc aici, că nu putem trece peste prilejul de a închina fluturarea unui gând de recunoștință acestui mare sculptor cu penelul.

* * *

Grădina cu visători. — Admirabil nume găsit în „Bucovina literară" de Augustin Z. N. Pop Cișmigiului proaspăt adăpostitor al busturilor de scriitori și generoasă problema pe care și-o pune pentru prezența în piatră sau bronz la Cernăuți a scriitorilor regionali de seamă trecuți la cele veșnice. Pe Eminescu din grădina „Arboroasa" l-a irosit tembelismul nostru nu se știe pe unde, Dimitrie Onciul a fost salvat de aruncarea în cazanul cu experiențe științifice al unei înalte instituții și stă la adăpost la Facultatea de teologie. Singur Constantin Tomașciuc, primul rector al Universității cernăuțene, a rămas uitat într'un colț al grădinii publice.

Pe ceilalți, T. Robeanu, Mihai Teliman, Em. Grigorovița, etc. etc...., îi vedem așezați pe socluri, — mai curând, sau mai bine mai târziu, când liniștea vremurilor va îngădui trăinicie, — în grădina deschisă din piața Vasile Alecsandri. Intre Teatrul Național și Palatul Cultural busturile scriitorilor vor fi, ca să zicem așa, acasă.

* * *

Mihai Teliman a fost și profesor de desemn. Activitatea lui plastică e și mai puțin cunoscută decât cea literară. Reproducem în acest număr

Mihai Teliman — Studiu

al „Revistei Bucovinei" două realizări ale desenatorului Teliman, puse nouă la dispoziţie de d. prof. Leca Morariu.

D. V.

CĂRŢI ŞI REVISTE

George Voevidca, Pro Patria, *Colecţia „Societăţii Scriitorilor Bucovineni"*. — După o tăcere de aproape şapte ani, d. George Voevidca apare iar în vitrina noastră literară. Noul volum, pe care-l aduce, se intitulează, rezumativ, „Pro Patria". Interiorul lui cuprinde poezii de factură naţională, smulse, atât din sbuciumul neamului din 1940, cât şi din bucuria de după această dată, când Bucovina şi Basarabia se reîntorc la matca strămoşească. Prima parte a volumului se etichetează „Văleat îngenunchiat" şi în ea durerile Românului, sfâşiat în bucăţi, se tânguiesc în cadenţări înlăcrimate. Partea a doua se cheamă „Reînălţare", pentrucă tricolorul înfăşură din nou provinciile de dincolo de Prut. Cum lupta împotriva vrăjmaşului încă nu-i terminată, la sfârşitul volumului poetul serveşte un minunat aperitiv de „Epigrame între arme", trimiţând, la adresa beligerenţilor din tabăra adversă, săgeţi usturătoare. Prin aceasta d. George Voevidca a pus la contribuţie întreaga sa gamă de forme poetice, dându-le tuturor nuanţă patriotică. Ba acum D-Sa inaugurează şi retorte puţin obişnuite, căci la un moment dat, calcă pe urmele lui Eminescu, dându-ne încă „Glossă".

Mântuire prin Unire.
Ţie, Neam, în veci mărire!
Ce-i Român în veci nu piere.

Inălţare prin durere.
Suferinţa-i primenire.
Vrajba frânge gând şi vrere.

Cum se poate constata şi din rândurile citate, d. George Voevidca renunţă la gingăşia-i cunoscută de dinainte, imprimând versurilor recente asprime şi duritate. Cetindu-le, ai impresia că sunt tăiate în lemn tare şi colţuros, pentru a nu contrásta cu spiritul vremii. Inşiruirea lor păstrează ceva din pasul milităresc al trupelor în marş, iar din felul cum cuvintele se alătură în conturarea ideii, reiese numai voinţa. Voinţa aceasta de descătuşare şi de anihilare a forţei inamice străbate cartea dela un capăt la altul ca un pumnal de oştean în mână voinică.

A doua faţetă ce se desprinde, din ansamblul volumului, este cea religioasă. De proporţii reduse ea complectează, cât se poate de nimerit, specificul neamului. Printr'ânsa poetul nu se abate dela drumul trasat, ci, dimpotrivă, îl conturează pe deplin, în toată amploarea. In mănunchiul menţionat se înscrie „Tatăl nostru", „Impărate ceresc" şi „Psalm". Caracteristica şi frumuseţea primei poezii constă în faptul că textul rugăciunii amintite încadrează minunat cele şase strofe ale poeziei. In

interiorul strofelor conținutul versurilor periferice e comentat cu competință, după modelul „Glossei", așa că sub raportul formei „Pro Patria" prezintă o serie de inovații. Ele nu se limitează, însă numai la versificație, ci trec și în domeniul lexicului, unde d. George Voevidca este meșter. Cuvinte ca: a sclipăta, a clopota, a gerui, cheamăt, vreamăt, neteamăt, îngăd, spăimare etc. etc. sunt forme noi, care, pe lângă predilecția poetului pentru combinații lexicale ca: „de gerul ce geruie" (pg. 27), „svon svonește" (pg. 29), „vin în luciul Crucii cruciații lucii" (pg. 30), „mânii fierbinți fierbea" (pg. 33), pe lângă aliterațiile întâlnite la tot pasul și pe lângă formele verbale scurtate (luce în loc de lucește), specifice unor anumite regiuni ale țării, demonstrează din nou că poeziile volumului de față ies din circuitul celor obișnuite, impunându-se printr'o anumită gravitate, pe care d. George Voevidca a vrut-o conformă cu vremurile de azi.

***

Dan Petrașincu, Cora și dragotea, *roman, Editura Contemporană.* — Dacă romanului românesc i s'a contestat, până mai ieri, psihologismul, criticii literari găsindu-l înlocuit prin evocări ale trecutului și prin fresce ale unei societăți în plină evoluție, constatarea lor nu rămâne valabilă și pentru zilele de azi. Literatura epică din ultima vreme, a prins să adâncească și partea aceasta. Deși suntem încă la începutul exploatării trăirilor interioare, totuși realizările recente se ridică la un nivel artistic ce întrece cu mult așteptarea. Desigur momentan nu se poate vorbi de o maturizare în privința menționată, dar, oricum, psihologismul nu mai rămâne o culme fără posibilități de ascensiune. I-au urcat povârnișul Al. Vlahuță, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu și alții, până când i-a venit rândul și d-lui Dan Petrașincu.

D-Sa suie aceeași potecă străbătută de înaintași, cu un grup, însă, prea restrâns de personagii. Acțiunea romanului, în ultima instanță, e dusă numai de Cora, elevă de liceu și de partenerul ei Mihai, om mai în vârstă. Din cauza aceasta peripețiile neputându-se extinde la infinit, analiza psihologică se deslânează și obosește. La monotonia ei contribuie, în bună parte, lipsa cadrului fizic. In romanul d-lui Dan Petrașincu natura și ocupațiile zilnice sunt excluse dela participare. Viața descrisă se reduce doar la încercările de angrenare sufletească a lui Mihai și a Corei și la respingerile lor reciproce, ce vin în mod automat. Cartea este, în consecință, o alternare de bine și rău, de alintări și înfruntări tăioase, ce-o brăzdează dela un capăt la altul, fără s'o varieze cu episoade rupte din viața oamenilor din jur.

Aceștia din urmă nici nu se arată în paginele romanului. Exemplu bun este mama Corei, care trece, pentru cetitor, ca o figură legendară, în înțelesul existenței. Autorul se mărginește doar s'o amintească, neconturându-i chipul și nelăsând-o să intervie în zbuciumul desperat al fetei. Dela el aflăm numai că a fost prin București pentru câteva zile și că apoi a dispărut, din nou, într'o vilă cochetă, de pe malul Mării Negre. Integrarea ei în complexul acțiunii e numai tangențială, lăsând un gol în interesul ce i se cere pentru boala fetei și pentru comportamentul ei, uneori, ciudat.

La fel de șterși sunt apoi Gabi și Ștefan. Mai plină de viață e Tia, femeia lipsită de sentimente înalte și capabilă de orice compromis.

Revenind la eroii romanului, lucru ce se mai remarcă e că Mihai n'are un suflet bine determinat. Anumite acțiuni ale lui sunt lipsite de suportul motivării, sau motivate prea sumar. E adevărat că d. Dan. Petrașincu caută să-l prezinte ca pe-un temperament năvalnic, puțin stăpânit și gata de răzbunare în orice clipă. Nu reușește, însă, întotdeauna și atunci eroul dă impresia de om sadic. Pe de altă parte Cora, deși numără ani puțini, totuși e prea matură în judecată și prea-și frânează sentimentele, ca să-și crute nervii și să-și puie la adăpost sănătatea. Anumite manifestări ale ei nu sunt clarificate, nici ele, cum trebuie și, astfel, peste figura Corei se lasă, câte odată, aceeași umbră a înțelegerii, ca și peste cea a lui Mihai.

In evoluția acțiunii pe care o duc acești doi eroi, depresiunea ce-ar fi trebuit înlăturată o formează suspendarea vremelnică a raporturilor sufletești dintre Cora și Mihai. Asupra ei s'ar fi putut trece mai repede și mai ușor, ca să nu se piardă tensiunea inițială și să se înregistreze o curbă prea mare în arhitectura cuprinsului.

Alte deficențe ale romanului sunt anticipările, destule de numeroase. Prin ele se șterge tot farmecul necunoscutului așteptat și întreaga emotivitate zădărită. D. Dan Petrașincu a intenționat, se vede contrarul, dar rezultatul a ajuns deficitar.

Cât privește forma propriu zisă, ceea ce șochează simțul limbii în primele zeci de pagini este lipsa de corespondență a timpurilor verbale. Autorul trece dela perfect la mai mult ca perfect, sau dela mai mult ca perfect direct la prezent, fără prea multe formalități. Sunt, probabil, scăpări din vedere, căci d. Dan Petrașincu e om de talent și de bun gust, cum a dovedit-o chiar în romanul acesta. Petele ce i s'au scos la suprafață, n'au intenția să-i desfigureze lucrarea și ele nici nu sunt în stare pentrucă romanul „Cora și dragostea" este un roman ce abordează o serie de probleme subtile, reușind să le analizeze până la perfecție. In felul sublimat „Cora și dragostea", chiar dacă nu face un pas înainte în sondarea sufletului uman, rămâne, totuși, un roman de adâncă observație psihologică, ce va contribui, odată în plus, la iradierea verdictului dat de critica noastră în privința lipsei de psihologism a literaturii epice.

* * *

Ion Șugariu : *Tara de foc, colecția „Meșterul Manole", 1943.*
Tara de foc este a șaptea lucrare apărută în colecția „Meșterul

Manole". Autorul ei manifestă, și de astă dată, aceleași tendinți de lirism diafan, cunoscut din *Trecerea prin alba poartă* și *Paradisul peregrinar*. Ca și în plachetele amintite și aici muzicalitatea versului se revarsă în adieri molatice, împingând-o spre incantațiuni de nostalgie dureroasă. Brodat pe motive simpliste, *Țara de foc* recurge la elemente comparative, luate din lumea marină. Datorită lor autorul îi dă caracter simbolic, situându-l, ca factură, alături de *Luceafărul* lui Eminescu, de reversul *Luceafărului* lui Duiliu Zamfirescu, de *Ideal* al lui Coșbuc sau de *Smeoaica* lui St. O. Iosif.

Dacă, la predecesorii înșirați, caracterul simbolic se bazează pe material folcloric, d. Ion Șugariu se apropie, din acest punct de vedere, mai mult de Al. Vlahuță *(In amurg)* și de Al. Macedonschi (Noapte de Decembrie). Cutoate acestea, ca lexic, topică și figurație stilistică d. Ion Șugariu nu depășește pe nici unul dintre ei. Dimpotrivă, se vădește a fi mai degrabă tributar epocei de după 40, căci versul îi este impregnat de o anumită patimă de vetustate voită, ce caută să-l redeie cu efigia ștearsă. Intenția se vădește, în special, în topica inversă a cronicilor, de care s'a folosit atât de meșteșugit un Goga și Sadoveanu. In felul menționat poemul se afundă în trecut pierzând orice datare în timp. Este o calitate a autorului, ce a știut să combine bine cadrul modern cu coloritul vremurilor trecute.

Deși d. Ion Șugariu înclină către note sumbre și tristeți desolante, totuși *Țara de foc* se ridică, prin final, deasupra îngenunchierelor zilnice. Eroul din poem nu cunoaște piedici în ascensiune, tinzând mereu către înălțime. O ajunge, pentrucă nu se lasă tras la fund de nici o îndoială. Rămas singur, din grupul acelora cu care a pornit în zori, mirajul Țării de foc îi dă tăria să se mențíe până la capăt, deși peste solitudinea izbânzii flutură atâtea îndoliëri timpurii..

Inrudit, ca atitudine față de viață, cu P. Cerna, d. Ion Șugariu are totuși, o notă aparte, caracterizată prin amărăciunea în care-și voalează triumful ideologic.

T. C.

* * *

Lucian Blaga, vrăjitorul. *(„Nebănuitele trepte").* — Mai metaforic concis și puțin mai melancolic, dar parcă mai împăcat cu tristețile lui metafizice, ni se înfățișează poetul cu noul mânunchi de poezii legat în nodul unei taine — ca aproape întotdeauna cât privește întitularea operelor sale: „Nebănuitele trepte" (Sibiu — edit. Dacia Traiană — 1943).

Autoportretul pe care și-l face în unsprezece versuri ni-l arată reținut, cumpătat la vorbă dar darnic în gând ascuns și în joc de imagini, visător și vrăjitor al elementelor simple pe care le adoră și a căror taină o deslează neîncetat cu metafore și versuri simbolice, — așa cum îl știm pe artistul — gânditor Lucian Blaga.

Lucian Blaga e mut ca o lebădă.
In patria sa
zăpada făpturii ține loc de cuvânt.
Sufletul lui e în căutare
de totdeauna
și până la cele din urmă hotare.
El caută apa din care bea curcubeul.
El caută apa,
din care curcubeul
își bea frumusețea și neființa

Autoportret pag. 12

Versurile în care poetul Lucian Blaga a isbutit totdeauna mai bine sunt cele pe care eu le-aș numi *mioritice*. Nu numai din pricina construcției tehnice ca atare dar și pentru muzicalitatea lor metafizică, de-o calmă tristețe și dulce împăcare amară cu dureri și doruri ale sufletului omenesc. Poate numai românesc.

Domniță din țară bârsană,
lumină sunt, inimă, rană.

Trimite-ți-aș veste să știi
veninul cu ce bucurii

pe masă-mi s'amestecă'n cană,
Domniță din țară bârsană.

Din visuri, născute în zori
trimite-ți-aș negre flori.

Dar teamă îmi e că le pui
la soare 'n răscrucea oricui.

Rămâie, ale tale, în umbră
Invoaltă minunea lor sumbră

să crească sub stea năsdrăvană.
Lumină sunt, inimă, rană.

Incântare pag. 28

Iar când aleg dintre versurile lui unele ca acestea:

Sat al meu ce porți în nume
sunetele lacrimei,
la chiemări adânci de nume
în cea noapte te-am ales
ca prag de lume
și potecă patimei.

Spre tine cine m'a îndrumat
din străfund de veac,
în tine cine m'a chiemat
fie binecuvântat,
sat din lacrimi fără leac

9 Mai 1895 — pag. 8

stărue în minte imaginea unui flăcău al plaiurilor noastre, palid poet și doctor în filosofie, care rătăcește mereu pe potecile verii sau în amurgurile toamnelor din sat, cântând și căutând nu știu ce paradis pierdut. Lucian Blaga este bolnav, iremediabil bolnav de prea mult suflet și-și descântă singur, cufundându-se în stele, între liane, în ierburi, lipit de inima pământului, ascultând simfonia de sunete tainice și neînțelese care îl chiamă printr'o mie de „semne". Toate sunt semne pentru Lucian Blaga pentrucă toate au un rost pe lume, un destin și el, ***vrăjitorul***, ar vrea să descue vraja, să citească adânc în ființa lucrurilor „până la cele din urmă hotare". Tot așa după cum și sufletul popular este adânc pătruns de conștiința unei solidarități cosmice a făpturilor, și tuturor lucrurilor cu vieața omului, și de credința splendid etică și estetică că toate își au aci pe pământ o corespondență tainică, un rost și o rânduială față de realitatea trans-

cendentă. De aci bogata lui cugetare mitică şi comoara folklorică în care se reflectă, cu atâta poezie şi simţ al armoniei cosmice de-o puternică viziune creştină, — metafizica lui de veacuri. Crezul estetic al lui Lucian Blaga şi lumea sa poetică înfloresc într'o astfel de ambianţă. De unde şi culorile, aromele mitic şi magic folklorice, care dau acestei poezii tonalitatea unei creaţii etnice.

Cat în sus, în noapte sus,
stelele'n pleiadă număr.
Sunt o clipă, alta nu-s —
semne cerului pe-un umăr.

Vânt le iscă, vânt le duce,
cineva le pune'n cruce.
Vânt le-aprinde, vânt le stânge,
ni le-aruncă'n gând şi'n sânge.

Pleiadă — pag 24

Din clima fierbinte
a basmului, sfinte
irog inorog
c'un semn te invoc.
Din verde molatic
s'aude copita,
adânc, păduratic,
apari ca ispita

Târcoale nu-mi da
şi nu adăsta!
Ci ia-o 'nainte
când ceasul va bate,
solie cuminte
spre vechea cetate.

Indemn de poveste — pag. 44.

E un vrăjitor şi nu putea fi altfel când aurul poeziei sale curge ca un aliaj viu turnat din cultură filosofică şi filtrat prin focul unor motive folklorice de superstiţii, credinţe, eresuri — din care n'a scos „filosofie de babă vrăjitoare", ci cea mai originală şi mai încântătoare metaforă a poeziei române moderne.

In ultimele poezii ale acestui volum, toamna se lasă iar aducând poetului nostalgia ei rurală, cu accente de cântec popular:

Foaie udă, mătrăgună —
picurii prin fagi răsună,
Văgăuni şi scorburi cască,
umbre doar mai vin să pască.
. . . .
Se aştern prin adăposturi
zile moarte, stinse rosturi

Rod al inimii de apă
creşte lacrime'n pleoapă.
Am pierdut, vai, ce-am pierdut?
Vatră caldă, drum bătut
Am pierdut soare şi lună
Golul cine mi-l răzbună?

Noemvrie — pag. 94.

Cu astfel de versuri ai impresia că din nimic s'a creiat un suflu muzical, pe undele căruia plânge parcă liniştit, un suflet. Peste tot numai imagini proaspete, corosrpondenţe neaşteptate, sonorităţi fluide. Nimic descriptiv şi totuşi un lirism plastic, colorat şi mereu împletit cu te miri care element ceresc sau umil pământean.

Absenţa a verbelor — ca un fel de teamă de acţiune şi mişcare — şi bogăţie a substantivelor, ca şi în poezia populară. Toate acestea măresc arta metaforică a poeziei lui Lucin Blaga şi îi asigură un farmec deosebit. Acela de-a poposi puţin lângă imagini, pentru a le tălmăci şi surprinde

în scoica fermecată de metafore şi simboluri în care le-a închis vrăjitorul lor.

Melania Livadă

* * *

D. Ciurezu: *Cununa soarelui.* Poem. „Fundaţia Regală p. lit. şi artă". 1942.

In versuri pline de sevă rustică se zugrăveşte în capitole alternative dragostea flăcăului Oancă şi a Măriei. Poemul acesta are şi ceva epic, dar mai ales elementul descriptiv domină. Prin vocabularul rustic intrebuinţat, D. Ciurezu rivalizează numai cu prozatorul Creangă. Nici un alt poet nu a introdus în limbajul poetic atâtea forme locale, decât doar, în mai mică măsură, V. Voiculescu. Astfel, în mai în fiecare strofă găsim cuvinte rare, care dau o vigoare aspră versurilor d-lui Ciurezu : năprui, branişti, mânzatele prici, bueze, sânii ceteri, şoavă, obodul, oarzăn, torişti, zătoarele, şerteaţă, năslap, cornecii, stelbe, gâmb, costrei, sgornit, opreag, rusteme, ciricuri, năpârstoace, cârstăţi, gâlg, mişini, mejdini, cârci, popistrat, acoave, bădane, etc.

Intrebarea este dacă îşi poate permite un poet ceeace a făcut Creangă în proza lui şi dacă va reuşi D. Ciurezu să impue limbii generale şi mai ales celei poetice atâtea forme locale.

In partea unde nunta lui Oancă şi a Măriei este transpusă în lumea basmului, poema d-lui Ciurezu ne aminteşte de „Nunta Zamfirii" lui Coşbuc, mai ales acolo unde zugrăveşte hora:

Un pas dulce înainte, doi la dreapta
Unduire liniştită ca un lan;
Când se strânge lin spre mijloc ca o floare,
Când se varsă ca şireagul de mărgean.

Sau ca „Nunta în codru":

Din urcioare de zări reci şi promoroacă
Turnau vin de Golul-Drincii, păuniţe,
Iar alături în fireturi, păuni albi,
Serveau masa de Crăese şi Domniţe.

La norod, căra grămadă toată casa
Coşuri pline de miresme, cofe 'n spume
Şi s'a 'ncins un chef de nuntă în făget
De credeai că pică cerul peste lume. (77).

Alte ori ne aduce aminte de „Călin" a lui Eminescu:

Apoi vin la rând toţi craii din poveşti,
După cinste, după rang şi după ţară ;
Poartă toţi cununi de stele peste frunte
Şi pe haine înfloriri de primăvară.

Mai alături, pe o coajă de mesteacăn
Stă norodul de prin lunci și din zăvoae;
Oaspeți rari, veniți la nuntă să petreacă
Și s'adune 'n guși și pântec, mușuroae. (76).

Apropierile acestea le facem, nu spre a scădea meritele poetului D. Ciurezu, căci locul d-sale rămâne alături de G. Coșbuc și V. Voiculescu în literatura noastră...

* * *

Două romane de Radu Tudoran. — Romanul este viață concentrată. Nici unei cărți scrise în românește nu i se poate aplica mai bine această etichetă decât volumului „Un port la răsărit..." de Radu Tudoran. Limanul și Cetatea Albă, „granița dintre două lumi", care nu vor fi înțelese niciodată, sunt amplu zugrăvite în fresca acestui roman de peste cinci sute de pagini.

Prin excelență epic din cauza tumultului de fapte, acest roman este totuși un mare poem al mării și al dragostei purificatoare. Intr'adevăr, eroul, inginer ajuns din întâmplare în mediul plin de miazme asiatice, cade în patima beției și corupției, din care nu scapă decât pornind într'o singuratică excursie pe un iacht, la care se asociază și fața ideală, Nadia. Evoluția dragostei celor doi tineri formează, de fapt, fondul romanului, până în momentul culminant al morții eroinei.

Pe fondul acesta simplu, totuș ce avalanșă de tipuri și de situații și, mai ales, ce intensitate de emoție estetică nu ne produce fiecare pagină...

Din avalanșa de romane care apar zilnic, puține vor rămânea; unul dintre acestea trebue să fie și „Un port la răsărit" de Radu Tudoran, care este primul roman reușit al mării în literatura română, după *Europolis* a lui *Jean Bart*.

Iată însă că nu numai marea este un cadru prielnic pentru o dragoste purificatoare, ci și imensitatea cerului. Acest lucru ni-l arată ultimul roman al d-lui Radu Tudoran: „Anotimpuri" (Ed. Socec), a cărui acțiune se petrece în lumea aviatorilor. Manuela, studentă provincială, proaspăt sosită în Capitală, este atrasă de seriozitatea aviatorului Vladimir, dar este acaparată de pasiunea pentru Ades, alt aviator îndrăzneț, dela care rămâne cu un copil, după ce el cade într'un raid în jurul lumii. La urmă, Manuela se căsătorește, totuș, cu Vladimir, foarte bine zugrăvit în toate manifestările lui de îndrăgostit reținut, atât de asemănător în această privință cu inginerul din „Un port la Răsărit". Un intrus în lumea aceasta a aviatorilor este și unchiul Amedeu, actor ratat, devenit parașutist renumit, pentru ca să ajungă dădacă la copilul Manuelei. Psihologia acestui ratat este admirabil redată, după cum și multe alte scene și tipuri sunt vii și rămân astfel în mintea cetitorilor.

A. Vasiliu

Primite la redacție

N. Tcaciuc Albu: *Poezii chinezești.* Ed. „Mitropolitul Silvestru", Cernăuți 1943.

George Noveanu: *Laude,* versuri. Editura „Mitropolitul Silvestru", Cernăuți 1943.

E. Ar. Zaharia: *Antologie rădăuțeană.* Ed. „Mitropolitul Silvestru", Cernăuți 1943.

Leca Morariu: *Bucovina turistică,* Editura „Institutul Cernăuți", Cernăuți 1943.

Petre Stati: *Chemarea Soarelui,* poeme, Ed. Casa Școalelor, București 1943.

Gabriel Țepelea: *Plugarii condeieri din Banat,* Ed. „Cercul Bănățenilor", București 1943.

I. Agârbiceanu: *Preotul și familia preotească,* Ed. „Astra" Sibiu 1943.

I. Breazu: *Mama, copilul și căminul familiar în poezia românească,* Ed. „Astra", Sibiu 1943.

Alex. Roșca: *Selecția valorilor.* Ed. „Astra", Sibiu 1943.

Anuarul liceului național Iași pe 1941—1942.

Reviste: *Făt-Frumos* (Maiu-Iunie 1943). *Gândirea* (Iunie-Iulie 1943), *Cetatea Moldovei* (Iulie 1943), *Preocupări literare* (Martie-Iunie 1943), *Transilvania* (Iunie 1943), *Viața Ilustrată* (Iulie 1943), *Meridian* (Aprilie-Iulie 1943), *Luminatorul* (Maiu-Iunie 1943) *Albina* (Iunie 1943), *Plaiuri năsăudene* (Iulie 1943), *Năzuinți* (Aprilie 1943), *Graiul Românesc* (Iulie 1943), *Bulet. inst. de cercetări piscicole* (Iunie 1943), *Bolletino bibliografico italiano* (Febraio-Aprile 1943).

Ziare: *„Cetatea Hotinului"*, Hotin, *„Dacia"*, Timișoara, *„Țara"*, Sibiu, *„Rampa"*, București, *„Bacăul"*, Bacău, *„Gorjanul"*, Tg.-Jiu, *„Basarabia"*, Chișinău, *„Acțiunea"*, București, *„Moldova"*, Iași, *„Deșteptarea"*, Cernăuți, *„Raza"*, Chișinău, *„Gazeta Transilvaniei"*, Brașov, *„Imparțialul"*, Ploești, *„Tribuna Ardealului"*, Cluj, *„Foaia Poporului"*, Sibiu.

Cine primește un număr din revistă și-l reține este considerat abonat. Cei ce nu doresc să aboneze revista, sunt rugați să ne-o restitue, sau să ne comunice refuzul lor pe orice cale.

Trimiterea revistei, făcându-se, din pricina împrejurărilor, în mod defectuos, rugăm prietenii să ierte eventualele întârzieri sau lipsuri și să ne ajute, comunicându-ni-le.

* *

Numărul pe August al „Revistei Bucovinei" va fi închinat lui Alecu Hurmuzache.

Prețul 50 Lei

TIP. »MITROPOLITUL SILVESTRU« CERNĂUȚI, PIAȚA UNIRII No. 3.